

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально–науковий інститут педагогіки і психології
Кафедра менеджменту освіти та педагогіки вищої школи

Ткаченко Анастасія Андріївна

**УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ
ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 073 «Менеджмент»

Галузь знань: 07 Управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

Науковий керівник
_____ О.І. Огієнко
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
«_____» _____ 2020 року

Виконавець
_____ А.А. Ткаченко
«_____» _____ 2020 року

СУМИ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	10
1.1. Інформаційно-розвивальне середовище закладу загальної середньої освіти як науково педагогічна категорія.....	10
1.2. Особливості управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.....	22
1.3. Медіа та інформаційна компетентність учнів як інтегративний показник реалізації розвивального потенціалу інформаційного середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти.....	31
Висновки до розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	41
2.1. Модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.....	41
2.2. Організаційно-педагогічні умови управління інформаційно- розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.....	58
2.3. Технології та методи спрямовані на формування інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти.....	77
Висновки до розділу 2	86
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах інноваційних перетворень Нової української школи, метою яких є досягнення нової якості освіти, педагогами здійснюється пошук продуктивних способів розвитку особистості нового культурного типу, який вільно володіє сучасними інформаційно-комунікативними, медіатехнологіями. Тому інформатизація закладів освіти, що представляє складний та трудомісткий процес оновлення змісту, пошуку нових методів і форм підготовки учнів на етапі переходу до життя в умовах інформаційного суспільства, неминуча. Вирішити означені завдання можливо лише за умови створення інформаційно-розвивального середовища освітнього закладу, оскільки в XXI столітті рівень інформатизації освітнього середовища зріс, що без осмисленої стратегії її розвитку подальше інноваційне просування вперед буде неефективним витрачанням ресурсів.

У законодавчих документах в галузі освіти, зокрема в законах України «Про освіту» (2017), Концепції «Нова українська школа» (2016), Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002) значна увага приділяється створенню та розвитку інформаційного освітнього середовища. У той же час зміни інформаційного середовища закладу загальної середньої освіти, що відбуваються в сучасних умовах, висувають нові вимоги до закладів загальної середньої освіти, і особливо до тих, які стратегічно вибудовують освітній процес в інноваційному руслі.

Визначення місії, цілей, завдань педагогічної системи закладу загальної середньої освіти, управління якістю освіти, розвиток професійної компетентності керівника, вчителя – пріоритетні напрямки в умовах трансформації освітньої системи.

У зв'язку з цим в даний час значно посилилася увага педагогічної спільноти до інноваційної школи. Інноваційна школа – це відкрита державно-громадська, соціально орієнтована система, що сприяє розвитку особистості в умовах інноваційних та соціокультурних перетворень. Одним з головних

умов її успішного розвитку в інформаційному суспільстві є управління інформаційно-розвивальним середовищем як особливим типом освітньої системи. У даному контексті пріоритетним напрямком теорії та практики педагогічної науки стає завдання проєктування та управління єдиним інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти, що забезпечує можливість самопізнання, самоосвіти, максимальної самореалізації кожного учня.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Формування інформаційно-освітнього середовища закладу загальної середньої освіти в умовах інноваційних змін та управління ним знаходяться в фокусі уваги багатьох дослідників (Т.В. Вострікова, Н.Б. Завялова, Л.П. Дьяконова, С.Л. Писарева, А.П. Тряпціна та ін.). Сучасний етап наукового знання характеризується створенням загальнотеоретичного фундаменту управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, який представлений в роботах С.Л. Атаносяна, Т.В. Вострікової, С.А. Назарова, Г.Р. Туйсіної.

Значне місце в педагогічній науці займає вивчення особливостей проєктування навчального процесу в інформаційному середовищі (Е.В. Чорнобай), інформаційних технологій (К.Г. Кречетніков), інформаційно-розвивального середовища (С.А. Назаров, А.В. Соловйов), інформаційно-психологічної безпеки середовища (В.Е. Лепскій), формування інформаційної та медіакомпетентності вчителів та учнів (М.Б. Лебедева, Н.П. Петрова, А. В. Федоров, Н.Ю. Хлизова, О.Н. Шилова), управління розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти (О.Г. Тринітатська).

Виявлення ресурсів інформаційного освітнього середовища та користування ними відображено в дослідженнях Е.А. Заварихіна, Л.Х. Зайнутдінової, В.Л. Іванова, Т.Н. Казаріної, Ю.А. Кравченко, В.А. Красильникової. Дослідженню професійної підготовки вчителів до роботи в умовах формування розвиваючого інформаційно-освітнього

середовища закладу загальної середньої освіти, використання інформаційних, медіатехнологій, а також інформаційної активності педагогів присвячені роботи М.Б. Лебедевої, С.Л. Ленькова, А.А. Новикова, С.В. Панюкової, Е.С. Полат, А.В. Федорова, М.С. Цветкової, О.Н. Шиловой.

Однак проблеми внутрішкільного управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти не отримали системного обґрунтування у вітчизняній педагогічній науці.

Актуальність дослідження визначається також необхідністю розв'язання суперечностей між:

- прискореним зростанням наукової та культурної інформації, яка визначає зміст освіти, і недостатнім використанням ефективних управлінських процедур для включення цього інформаційного змістовного ресурсу в процес вирішення проблем особистісного становлення суб'єктів освітнього процесу;

- високим педагогічним потенціалом, яким володіє інформаційно-розвивальне середовище інноваційного закладу загальної середньої освіти, і недостатнім його використанням в якості управлінського механізму;

- наявністю в інноваційних закладах загальної середньої освіти локального інформаційного середовища розвивального типу з широкими можливостями використання електронних освітніх ресурсів та навчально-методичних матеріалів нового покоління, створених окремими вчителями, і недостатньо розробленими підходами до управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти;

Необхідність вирішення названих суперечностей визначила проблему дослідження: які організаційно-педагогічні основи управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, забезпечують системну інтеграцію інформаційних та медіатехнологій в освітній процес і створюють умови для ефективного управління цим середовищем.

Мета дослідження – розробка організаційно-педагогічних основ управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, що забезпечують системну інтеграцію інформаційних та медіатехнологій в освітній процес і створюють умови для ефективного управління закладом освіти.

Завдання дослідження:

1. Розкрити поняття теорії управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.
2. Розробити модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.
3. Виокремити організаційно-педагогічні умови управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.
4. Обґрунтувати управлінські технології та методи спрямовані на формування інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – інформаційно-розвивальне середовище інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – процес управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження – аналізу філософської та психолого-педагогічної літератури – для визначення наукових основ управління інноваційними процесами в закладі середньої освіти; метод моделювання – для розробки напрямів управління інноваціями в закладі середньої освіти; емпіричні: опитування, бесіда, анкетування, експертна оцінка й самооцінка, аналіз статистичних даних, спостереження; педагогічний експеримент – для запровадження та апробації розробленої моделі; математичні методи обробки даних – для аналізу та інтерпретації результатів.

Наукова новизна одержаних результатів полягають у формулюванні сутнісних характеристик інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти;

– визначенні та систематизуванні теоретико-педагогічних, методичних та технологічних вимог до оцінки якості механізмів управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти;

– обґрунтовані сукупності основних принципів управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти;

– розробленні умов підготовки вчителів до управління інформаційно-розвивальним середовищем;

– розкритті можливостей інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти як умови розвитку особистості того, хто навчається в процесі взаємодії з медійними та інформаційними засобами.

Практичне значення одержаних результатів полягають у прогнозуванні та виявленні основні ризики, що виникають в інформаційно-розвивальному середовищі, що дає можливість керівнику закладу загальної середньої освіти проводити попереджувальну та поточну роботу з їх мінімізації.

Система управлінських технологій і методів, рекомендації щодо їх застосування можуть бути використані керівниками, методистами, вчителями в їх практичній діяльності з управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Апробація результатів та публікації. Матеріали дослідження, його основні положення та практичні результати доповідалися та обговорювалися на VI Міжнародній науково–практичній конференції «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін» (Суми, 23-24 квітня 2020 р.); IV Міжнародній науково–практичній

конференції «Європейський університет: імідж, мобільність та соціальні перспективи» (Суми, 06-07 травня 2020 р.) та на II Міжнародній науково–практичній конференції «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи» (12-13 листопада 2020 р.) при Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка.

Публікації:

1. Yurii Myhailovych Shtyka, Anastasiya Andriivna Tkachenko Features of information and environment development management of an innovative general secondary educational institution. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 листопада 2020 року, м. Суми). Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. – С. 48–50.
1. Ткаченко А. Технології та методи спрямовані на формування інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти. *Магістр : збірник наукових праць молодих учених* / Гол. Ред. О.Г. Козлова. Суми : ФОП Цьома С.П., 2020. – С. 120–124.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається з двох розділів, 1 рисунок, 5 таблиці, загальний обсяг сторінок – 109, списку використаних джерел – 98 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Інформаційно-розвивальне середовище закладу загальної середньої освіти як науково педагогічна категорія

Кінець XX століття і початок XXI століття ознаменувалися розумінням вітчизняними (Г.Р. Громов, А.І. Башмаков, В.В. Гура, О.Е. Іванова і ін.) і зарубіжними (Д. Белл, М. Кастельс, Д. Тапскотт, Ф. Уебстер і ін.) дослідниками того, що під впливом нових, інформаційних технологій відбулися глобальні зміни в цивілізованому світі, суспільстві, культурі, самій людині.

Виникло нове «постіндустріальне суспільство», «суспільство знань», «інформаційне суспільство», «електронно-цифрове суспільство» Белл Д., Тапскотт Д. для якого характерна життя людини в умовах постійно прискорювальних інформаційних потоків. Тому перед закладом загальної середньої освіти постає завдання підготувати школяра до умов життєдіяльності в новому інформаційно-розвивальному середовищі, до нової системи вимог до його ресурсів і можливостей в зв'язку з інформатизацією суспільства. Необхідне чітке і ясне бачення місії освітньої установи в контексті інноваційного розвитку, сутності та специфіки інформаційно-розвивального середовища.

Категорія «середовище» має глибинну історію вживання в соціально-гуманітарних галузях знання і антропологічних науках: філософії, культурології, соціології, педагогіки, психології.

Відповідно до Великого енциклопедичного словника, під середовищем розуміються в широкому сенсі умови, які оточують людину і діяльність» [7].

У педагогічній науці тривалий час, аж до початку 20 століття, акцентувалася увага дослідників на домінуючій ролі навколишнього світу у розвитку людини та «навколишнє середовище» розглядалися з позицій її прямого впливу на людину, що безпосередньо залежить від зовнішнього (природного, соціального, політичного, інформаційного і т.д.) середовища.

У 70–80-і рр. XX століття в науці відбувається розвиток уявлень про середовище в контексті розуміння активної ролі людини в її пізнанні, прогнозуванні, перетворенні, аналізі взаємодії людини із середовищем і її впливу на розвиток. Значною мірою ці ідеї зумовили новий погляд на проблему середовища та практичних способів її організації.

Характерною особливістю цього періоду, на думку С.Д. Дерябо, В.А.Ясвіна, стало об'єднання розрізнених досліджень, аспектів взаємодії людини з середовищем в новий науковий напрям, «Environmental Psychology» [16].

Е кінці 70-х рр. XX століття Ю.А. Шрейдером вперше описано інформаційне середовище, що не лише зберігало інформацію, а й активно впливало на оточуючих [94, с. 4].

Ідея Ю.А. Шрейдера заклала основи для психолого-педагогічного аналізу впливу інформаційного середовища на всіх суб'єктів освітнього процесу. Однак даний підхід, на жаль, аж до початку XXI століття не набув широкого поширення в теорії педагогічної науки і практики.

На початку 80-х років розробляється важлива для педагогіки концепція «освітнього середовища», в якому середовище розглядається як система умов для розвитку особистості. Поняття «природне середовище» і «навколишнє середовище» в цей період використовувалися як синоніми. Стосовно до розуміння шкільного середовища як простору розвитку особистості акцент робився на факторах зовнішнього середовища. Основним завданням закладу загальної середньої освіти як освітньої системи в цей період був пошук механізмів взаємодії з середовищем (В.Д.Семенов).

В кінці 90-х – початку 2000-х років минулого століття з'являється новий погляд вчених на педагогічну категорію – освітнє середовище. Середовище розглядається як фактор впливу на учнів (С.Д.Дерябо, В.А.Левін). У науковий обіг в цей період вводяться також поняття «інформаційне середовище», «інформаційний простір». Це означає, що середовище розглядається як складно влаштована освітня система, в якій виділяються певні компоненти і їм відводиться певне місце.

Більшість вітчизняних дослідників (А.В. Прохоров, К.Е. Разлогов, В.Д. Рузін та ін.), досліджуючи інформаційно-освітнє середовище, використовували технологічний підхід, маючи на увазі під інформаційним середовищем лише те, в якому використовуються інформаційні технології [70, с. 19]. Вчені дійшли висновку, що інформаційні технології змінюють характер культурно-інформаційного середовища людини, що призводить до необхідності розвитку в учнів «медіаграмотності» – умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, для того щоб досягати успіху в інформаційному суспільстві [70, с. 30].

Аналіз контекстів використання поняття «інформаційний простір» в цей період показав, що вчені розглядають його як якусь інформатизовану територію, де всі мають рівний доступ до інформаційних ресурсів та право розпоряджатися ними [22].

Згідно Концепції Національної програми інформатизації [45] інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що дасть можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог.

Серед них: індивідуалізація навчання, організація систематичного контролю знань, можливість враховувати психофізіологічні особливості кожної дитини тощо. Результатами інформатизації освіти мають бути: розвиток інформаційної культури людини (комп'ютерної освіченості);

розвиток змісту, методів і засобів навчання до рівня світових стандартів; скорочення терміну навчання і тренування на всіх рівнях підготовки кадрів та підвищення якості такого навчання і тренування; інтеграція навчальної, дослідницької та виробничої діяльності; -удосконалення управління освітою; кадрове забезпечення усіх напрямів інформатизації України шляхом спеціалізації та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців. У цей період поняття інформаційного освітнього середовища, незважаючи на наявність значної кількості визначень в педагогічній науці, описується досить однозначно і несуперечливо, і сьогодні в наукових дослідженнях ми ще зустрічаємо вплив даного підходу. Технологічний підхід переважає там, де школа віддає перевагу вирішенню завдань, спрямованих на створення матеріально-технічних умов, оскільки педагогічні завдання не можуть бути вирішені без забезпечення відповідними ресурсами.

У зв'язку з цим категорія освітнього середовища наповнилася новим змістом. Дослідники розглядали освітнє середовище: як сукупність педагогічних систем, спрямованих на розвиток особистості (В.В. Серіков); як «конкретне» місце «вільного розвитку особистості» (І.Д. Фрумін, А. В. Хуторський та ін.); як «область реалізації індивідуальних освітніх траєкторій» (Н.Б.Крилова); як цілісне середовище культурної життєдіяльності дітей, а освіту – як системоутворюючий культуротворчий фактор (Е.В. Бондаревская).

Розкриваючи дану категорію, вчені розглядали проблеми: «певних зв'язків і відносин між об'єктами та суб'єктами (педагогами) навколишньої дійсності» (В.Ф.Трещалін). Для розкриття сутності даної категорії, особливостей освітнього середовища вчені використовували аксеологічний (В.А. Сластенин) та інтегративний підходи (А.Я. Данілюк).

З початком ХХІ століття змінюються погляди на роль освітнього середовища, його сутність. Д.А. Іванов зазначає, що навколишнє середовище стає для освітньої людини в тому випадку, коли вона сприяє його утворенню, дозволяє учням з різними здібностями отримувати задоволення від навчання

та досягати максимальних результатів [25, с. 22]. Тому одне і те ж середовище для одних може бути освітнім, для інших – просто шкільним або сімейним середовищем, що не включає в себе момент освіти. Процес утворення здійснюється лише в тому середовищі, в якому реально в діях та поведінці оточуючих присутні три основних моменти: 1) представлено ту чи іншу культурну традицію; 2) середовище сприяє розвитку у даної людини певних здібностей і присвоєння їм конкретних цінностей; 3) середовище дає можливість людині вибирати та здійснювати різні види діяльності і напрацьовувати певні компетентності.

У даний час відбувається також смислове (семантичне) розширення категорії «середовище»: (екологічне середовище, соціокультурне, педагогічне, медіаосвітнє), що наповнюється світоглядним змістом (середовище духовного розвитку). Це підтверджується тим, що в останні роки все більш широке поширення набувають громадські рухи, які розглядають проблеми розвитку особистості, створення соціокультурного середовища як частини загальної проблеми – відродження духовності людини.

Категорія «освітнього середовища» пов'язана з інноваційними процесами в освіті та суспільстві. Разом з тим саме визначення освітнього середовища закладу загальної середньої освіти в контексті інноваційних змін в єдиному оформленому вигляді не існує ні на рівні змістовних ознак цього явища, ні на рівні головного загального сенсу його; відсутній розроблений понятійний апарат, пов'язаний з вивченням освітнього середовища. В даний час освітнє середовище розглядається вченими як система умов, створюваної в цілях досягнення конкретного рівня навчальної компетенції. Вона включає в себе передумови для особистісного розвитку учнів, обумовлена соціальним та просторово-предметним оточенням, використовуваними в освітньому процесі засобами, а також прийомами та технологіями навчання. Іншими словами, це сукупність психологічних, соціальних та просторово-предметних факторів, де важливу роль відіграють міжособистісні відносини та

матеріальне забезпечення (у тому числі відносини «комп'ютер – учень»; «учитель – учень»; «учитель – комп'ютер»).

У методологічному плані аналіз даних понять дозволяє говорити про два важливі аспекти в розумінні і, отже, визначенні категорії освітнього середовища. По-перше, освітнє середовище і суб'єкти освітнього процесу (учнів та вчителів), взяті в цілісності, розглядаються як єдина система. По-друге, освітнє середовище найістотнішим чином впливає на поведінку суб'єктів освітнього процесу та їх розвиток в освітньому просторі інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Таким чином, в даний час в педагогічній науці вже накопичено досвід теоретичного осмислення категорії «освітнє середовище». Сучасний етап розвитку освіти характеризують новими можливостями, які відкриваються перед усіма суб'єктами освітнього процесу в інформаційному суспільстві в умовах глобалізації та міжкультурної інтеграції. В даний час основна проблема дослідження інформаційно-освітнього середовища пов'язана з пошуком умов максимальної індивідуалізації особистості в контексті її соціокультурної інтеграції. У зв'язку з цим в педагогічній науці йде осмислення ключових понять, що відбивають та задають сьогоденну специфіку розвитку інноваційного закладу загальної середньої освіти. Це «інформаційний простір», «інформаційний освітній простір», «освітнє середовище», «медіаосвітнє середовище», «інформаційне освітнє середовище», «інформаційно-розвивальне середовище». Дані ключові поняття присутні не лише в науці, а й в лексиці кожного сучасного вчителя. Розглянемо докладніше їх зміст. Інформаційний освітній простір являє собою нерозривну єдність інформації, засобів її зберігання та виробництва, методів і технологій роботи, що забезпечують отримання інформації суб'єктами з метою освіти (О.Е. Іванова).

На відміну від поняття «простір», поняття «освітнє середовище» розглядається О.Г. Трінітатской як система особливого типу, для якої характерні орієнтації на цінності розвитку і саморозвитку всіх учасників

освітнього процесу [78, с. 26]. Середовище включає в себе суб'єкт, будучи сферою життєвої активності особистості, її розвитку та освіти.

До визначення освітнього середовища можна підійти і з більш «інформаційної» точки зору. Якщо взяти за основу поняття освітньої послуги та освітньої інформації, то освітнє середовище можна визначити як середовище, в якому здійснюються освітні послуги. Освітні послуги можливі лише за наявності найрізноманітніших джерел таких послуг та споживачів. Таким чином, можна говорити про потік освітньої інформації та освітніх послуг в товаристві, яке є відповідним «каналом» передачі цих послуг та інформації. Вся сукупність відповідних «джерел, стоків і каналу передачі» дає уявлення про освітнє середовище та визначає його. Для визначення «інформаційно-розвивального середовища» інноваційного закладу загальної середньої освіти та умов, які дозволяють інформаційне середовище уявити як розвиваючу, тобто створює умови для розвитку здібностей, умінь «мінати самого себе і своє буття» (А.А. Андреев, В.І. Солдаткін), проаналізуємо основні підходи до даного поняття.

М.Н. Ахметова прийшла до висновку, що інформаційний простір набагато ширше, ніж інформаційне середовище. Інформаційний простір включає різні різноманітні інформаційні середовища (Інтернет, середовище віртуального спілкування, інформаційне середовище освітніх установ та ін.), в яких може одночасно перебувати та вільно переміщатися індивід [3, с. 32].

В.В. Гура зазначає, що інформаційне середовище, поряд з природним, соціальним, культурним та ін., відіграє значну роль в житті сучасної людини, дозволяючи йому здійснювати «цілий конгломерат людських діяльностей «основу яких складають пізнавальна, ігрова та комунікативна діяльність [15, С. 54–63].

В.Н. Волкова вважає, що інформаційна система повинна здійснювати такі ключові функції: зберігання, передачі та обробки інформації. Розвиток інформаційної системи, за даними В.Н. Волковой, проявляється в накопиченні інформації [11, с. 72]. Вчений виділяє суттєві властивості

інформаційної системи, такі як системність, надмірність, доступність та збереження, між якими існує пряма залежність.

Особливий інтерес для нашого дослідження представляли роботи вчених, в яких інформаційне освітнє середовище розглядається багатоаспектно: з позицій систематизації та класифікації інформаційних ресурсів (А.І. Башмаков), в контексті концепції реалізації особистісно-орієнтованого навчання з використанням інформаційних технологій (С.В. Пашокова, Е.С. Полат, М.Ю. Бухаркіна, М.В. Моїсеева, А.Е. Гтетров).

На даний період існує досить велика кількість визначень «інформаційно-освітнього середовища». Найбільш цінні та узагальнені поняття представляють інформаційно-освітнє середовище як:

1) організовану систему, «пов'язану з людиною як суб'єктом освіти» (О.А. Ільченко);

2) «створену суб'єктами процесу навчання інтеграцію: інформації на традиційних та електронних носіях; ІКТ–технологій взаємодії, що включають в себе віртуальні бібліотеки, розподілені бази даних; дидактико-методичні комплекси» (В.І. Солдаткін);

3) відкриту педагогічну систему, що представляє «сукупність взаємодіючих систем (підсистем): інформаційних освітніх ресурсів, комп'ютерних засобів навчання, сучасних засобів комунікації та педагогічних технологій (В.П. Дронов);

4) «систему засобів спілкування з людським знанням, службовці не лише для зберігання, структурування та подання інформації, а й для її передачі, переробки і збагачення (М.І. Башмаков, С.Н. Поздняков, И.О. Резніков);

5) цілісну соціально-психологічну реальність, що забезпечує сукупність необхідних психолого-педагогічних умов та «надає необхідне забезпечення пізнавальної діяльності та доступу до інформаційних ресурсів (В.А. Красільнікова).

Наведені визначення наочно демонструють значні розбіжності думок про сутність такого складного поняття, як інформаційно-освітнє середовище. Аналіз безлічі трактувань цього поняття дозволяє нам зробити висновок, що інформаційно-освітнє середовище – складно влаштована система, що складається з ряду підсистем (інформаційної, технічної та навчально-методичної), цілеспрямовано забезпечують освітній процес та орієнтують його суб'єктів на отримання нових освітніх результатів.

Найважливішими засобами формування розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти виступають: ситуації співробітництва, спільної діяльності учнів та вчителів, а також діяльність школярів в різновікових групах, тьюторський супровід. Для цілей нашого дослідження важливі: всі форми зберігання і переробки, використання інформації, а не лише інформаційно-комунікативні технології; інформаційну поведінку суб'єктів освітнього процесу в розвиваючому середовищі, інформаційна компетентність учнів.

Ми також розрізняємо інформаційно-освітнє та медіаосвітнє середовище. Принципова відмінність медіаосвітнього середовища від інформаційно-освітньої полягає в тому, що головним носієм інформації в ній є електронні та медіаосвітні ресурси різної модальності (текст, зображення, звук, відео) (В.В. Гура).

Досліджуючи інформаційно-розвивальне середовище інноваційного закладу загальної середньої освіти ми вважаємо за можливе та необхідне, враховуючи її найважливіші характеристики, у визначенні даного середовища, спиратися на основне значення «інформаційний», тобто що відноситься до інформації. Таким чином, використовуючи всю сукупність понять, в своєму дослідженні визначено «інформаційно-розвивальне середовище закладу загальної середньої освіти» ми використовували наступне. Під інформаційно-розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти ми розуміємо сукупність умов та можливостей для розвитку особистості, що дозволяють виявляти та систематизувати інформаційні та

медіа технології, що орієнтують учнів та вчителів на цінності розвитку і саморозвитку.

Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам виділити такі сутнісні характеристики інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти з точки зору педагогічного підходу.

З наведеної таблиці видно, що інформаційно-розвивальне середовище – складна система, з певними ресурсами (електронними, медіаресурсами, освітніми та ін.), що складається з безлічі різноманітних компонентів та володіє різними якісними характеристиками і дидактичними можливостями. Якісна своєрідність інформаційно-розвивального середовища розглядається через відносини і взаємодії учнів, що мають мотиви, бажання та потреби передавати відомості. Виходячи з цього можна сказати, що інформаційно-розвивальне середовище – це простір особливим чином організованих відносин.

Таким чином, ми можемо констатувати, що, по-перше, в інноваційному закладі загальної середньої освіти значна увага має бути приділена процесу формування та управління інформаційно-розвивальному середовищу з урахуванням його сутнісних характеристик та специфіки. По-друге, можуть бути позначені такі вимоги до інформаційно-розвивального середовища, що відповідають сучасному етапу модернізації освіти: – проєктування та управління інформаційно-розвивального середовища з урахуванням не лише мотивів та потреб управлінських і педагогічних кадрів закладу загальної середньої освіти, а й сфери інтересів і потреб учнів, батьків, громадськості з урахуванням національних і регіональних особливостей; – формування і управління інформаційно-розвивальним середовищем з орієнтацією не лише на досягнення високих освітніх результатів учнів, а й на реалізацію соціокультурних інновацій в регіоні, із задоволенням соціальних і економічних запитів суб'єктів освіти і суспільства; – створення мережевої структури взаємодії в інформаційно-розвивального середовища для

координації, диверсифікації досвіду інноваційної діяльності закладу загальної середньої освіти в рамках регіону, на міжнародному рівні.

1.2. Особливості управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти

На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти одним з найважливіших напрямків є готовність управлінських та педагогічних кадрів до роботи в новому інформаційно-розвивальному середовищі, управління ним. Принципово нові ресурсні можливості цього середовища забезпечують реалізацію інноваційних технологій, що сприяють досягненню сучасних освітніх результатів, створюють умови для самореалізації та самовизначення учнів і вчителів закладу загальної середньої освіти.

Дослідженню тих чи інших аспектів внутрішкільного середовища присвячені сучасні дослідження: класифікації навчальних середовищ (М.І. Башмаков, С.Н. Поздняков, Н.А. Резнік), виділенню компонентів інформаційно-освітнього середовища (В.А. Красільнікова, П.В. Веденеев, А.Е. Заваріхін, Т.Н. Казаріна), моделювання та проектування освітнього середовища (Т.В. Вострікова, П.І. Третьяков, В.А. Ясвін), управлінню освітнім середовищем (В.М. Дрофа), управлінню розвивальним середовищем (О.Г. Трінітатская), розвитку особистості в освітньому середовищі (Ю. Кулюткін, С. Тарасов), професійному розвитку вчителів в освітньому середовищі (Н.П. Петрова, О.Г. Трінітатская). У той же час аналіз показує, що до сьогодення відсутні дослідження, присвячені проблематики формування інформаційно-розвивального середовища інноваційної закладу загальної середньої освіти; не визначені особливості управління. Для вирішення даних проблем також необхідно було виявити зміст, суть і специфіку понять «інновація», «інноваційна школа», «управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти» в умовах інформатизації суспільства.

Інноваційні процеси, на думку ряду вітчизняних дослідників (Н.Х. Розов, А.В. Тодосійчук, О.Г. Трінітатская, Е.А. Чекунова і ін.), є однією з найважливіших характеристик сучасної освіти [72; 78].

Термін «інновація» походить від латинського «innovation» – введення новацій (нововведень). Е.Ю. Гірба інновацію визначає як «цілеспрямована зміна в функціонуванні системи, причому в широкому сенсі це можуть бути якісні або кількісні зміни в різних сферах та елементах системи [13, с. 7].

Змістовний основою терміна «інновація» є цілеспрямовані зміни в системі діяльності, що ведуть до розвитку даної системи, перехід її в новий стан, або, з культурологічної позиції, – «механізми формування нових технологій та нових моделей поведінки, які створюють передумови для соціокультурних змін». Ключовим стає поняття «зміна – розвиток», за яким передбачаються цілі і процес визначення мети, концептуальні підходи, принципи, методи, механізми, ресурси реалізації і т.д. – аж до виділення локальних елементів конкретної освітньої практики в закладі загальної середньої освіти. Розкриваючи сутність педагогічних інновацій (нововведень), Г.М. Коджаспірова, А.Ю. Коджаспіров підкреслюють кілька значень даного поняття:

1) інновація – цілеспрямована зміна, що вносить в освітню середу стабільні елементи (нововведення), що поліпшують характеристики окремих частин, компонентів і самої освітньої системи в цілому [40, с. 48]; 2) інновація – процес освоєння нововведення (нового засобу, методу, методики, технології, програми тощо); 3) інновація – пошук ідеальних методик і програм, їх впровадження в освітній процес та їх творче переосмислення. Автори педагогічні інновації в закладі загальної середньої освіти класифікують: за видами діяльності – педагогічні, що забезпечують педагогічний процес; управлінські; за характером внесених змін – радикальні, засновані на принципово нових ідеях і підходах; комбінаторні, нове сполучення відомих елементів і модифікують, удосконалюють і доповнюють існуючі зразки і форми; за масштабом внесених змін – локальні, незалежні один від одного

зміни окремих ділянок і компонентів; модульні, взаємопов'язані групи кількох локальних інновацій; системні, повна реконструкція системи як цілого; за масштабом використання – поодинокі і дифузні; за джерелом виникнення – зовнішні, за межами освітньої системи; внутрішні, розробляються всередині освітньої системи.

Робота сучасного закладу загальної середньої освіти в розвитку – організація та управління інноваційним процесом, який ми розглядаємо як процес доведення ідеї до стадії практичного використання та реалізації пов'язаних з цим змін в освітньому середовищі інноваційної закладу загальної середньої освіти. Діяльність, що забезпечує перетворення ідей у нововведення і формує систему управління цим процесом нами визначена як інноваційна діяльність. Інновації в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти передбачають формування нових педагогічних реалій та виникнення нової культурної традиції.

Дослідники (Е.Д. Днепров, А.Г. Каспржак, М.В. Кларін, А.Н. Пінскій і ін.), Розрізняючи процес розвитку закладу загальної середньої освіти та інноваційний процес, особливо виділяють «інноваційну школу», або «школу інноваційного типу» [38, с. 328]. Вони вважає інноваційним школами ті, які самі повністю розробляють та реалізують комплексні інноваційні програми «Від задуму до втілення», а не просто впроваджують готові розробки. Школа в цьому випадку одночасно виконує функції як наукової лабораторії, так і експериментального майданчика.

Інноваційні заклади загальної середньої освіти «перетворюють характер навчання щодо таких його сутнісних та інструментально значущих властивостей, як цільова орієнтація, характер взаємодії педагога і учнів, їх позиції в ході навчання» (М.В. Кларін). А.А. Бастрон до шкіл інноваційного типу відносила лише ті, які орієнтуються в своїй діяльності на власні, розроблені ними самостійно концепції розвитку [5]. Е.Д. Днепров виділив три групи шкіл, які відніс до інноваційних: 1) закладу загальної середньої освіти зі стійкою і системною інноваційною діяльністю (авангардні, пілотні,

закладу загальної середньої освіти-лабораторії); 2) заклади загальної середньої освіти, які сконструювали свої інноваційні моделі освітньої діяльності або ведуть експериментальну діяльність в одному або декількох напрямленнях (експериментальні, дослідно-експериментальні); 3) заклади загальної середньої освіти з вираженим інноваційним потенціалом, прагненням до оновлення (пошукові заклади загальної середньої освіти). Таке розуміння суті інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти, на наш погляд, найбільш повно та семантично точно як відображає науковий сенс даного терміна, так і охоплює різні ситуації реальної практики функціонування та розвитку закладу загальної середньої освіти.

Отже, незважаючи на різне тлумачення поняття «інноваційна школа», дослідник одностайні в тому, що інноваційна діяльність закладу загальної середньої освіти завжди базується на певній системі цілей та цінностей, які задають орієнтоване поле розвитку та створюють ядро місії. Вивчення вітчизняного досвіду розвитку «інноваційної закладу загальної середньої освіти» показує, що призначення місії пов'язано з реалізацією зовнішньої та внутрішньої функцій управління (Т.В. Светенко, Г.В. Галковская). Внутрішня функція полягає в створенні «рамки», в яких можна приймати рішення, що стосуються діяльності сучасного закладу загальної середньої освіти. Ці рамки важливі для визначення єдності ідей та цінностей, що лежать в основі функціональних обов'язків кожного співробітника.

Зовнішня функція місії дозволяє визначити статус закладу загальної середньої освіти, імідж, так як різні види і варіанти закладів загальної середньої освіти, що реалізують інновації, істотно відрізняються один від одного саме за прийнятої на себе місії. Процес формування місії вимагає врахування численних зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на заклад загальної середньої освіти, впроваджувати інновації в освітній процес. Для освітніх установ це можуть бути такі фактори: вимоги та очікування ринку по відношенню до якості підготовки випускника; динаміка демографічної ситуації в регіоні; погляди, цінності, переконання, вчителів та

інших працівників закладу загальної середньої освіти; рівень розвитку культури закладу загальної середньої освіти; традиції і минулий досвід; здатність закладу загальної середньої освіти змінюватися. Інноваційні зміни стосовно діяльності сучасного закладу загальної середньої освіти в сфері її розвитку можуть бути розглянуті також як підвищення якості освітніх послуг в умовах інформатизації освіти та конкурентоспроможності освітніх установ, їх випускників, забезпечення особистісного розвитку учнів і професійного розвитку вчителів.

Показниками нової якості освіти в інноваційному закладі загальної середньої освіти, що визначають динаміку її розвитку в умовах інформатизації, можуть виступати такі характеристики: нові знання, формування ключових компетенцій учнів (соціальної, комунікативної, інформаційної та ін.), поліпшення здоров'я учнів та вчителів, особистісно-професійний розвиток педагогів та їх ставлення до роботи; зростання престижу освітнього закладу в соціумі, що виражається в припливі учнів та викладачів і т.д. Представляє безперечний інтерес сучасна концепція рівнів і специфіки розвитку закладу загальної середньої освіти. За В. Орловою, що включає чотири якісно різних рівня:

- 1) адаптивну школу, де вчителями здійснюється оперативне впровадження інновацій;
- 2) школу-експериментальний майданчик, де впроваджуються інноваційні проєкти, розроблені як безпосередньо школою, так і під керівництвом авторів-розробників;
- 3) школу-лабораторію, в якій вчителі реалізують індивідуальні дослідні проєкти під безпосереднім керівництвом вчених;
- 4) у безперервний спосіб розвивається школу, де експериментальна діяльність вбудована в освітній процес. Школа має принципово нову освітню орієнтацію і здійснює нововведення, які має системний характер, що зачіпає цілі, зміст, методи, форми та інші компоненти [65, с. 87].

Саме такий рівень розвитку закладу загальної середньої освіти представляв особливий інтерес в під час дослідження. Тому для нас особливу цінність представляли погляди М.М.Поташника і В.С.Лазарева, які відзначали, що інноваційний розвиток закладу загальної середньої освіти здійснюється найбільш продуктивно, якщо ініціатори нововведень розуміють, що інноваційним буде не всяке нововведення, а лише те, яке дозволяє перевести систему на більш високий рівень її результативності. При цьому важливо усвідомлювати, з якими цінностями пов'язана результативність (зі збільшенням чи обсягу знань та міцністю їх засвоєння, з більш інтенсивним розвитком пізнавальних здібностей, з розвитком особистісних компетенцій). Крім того, необхідно оцінити оптимальність і екологічність нововведення: чи не буде його розвиваючий ефект супроводжуватися збільшенням навантаження на учнів, створенням стресових ситуацій і, як наслідок, погіршенням здоров'я дітей. Вчені (М.М.Поташника, Е.А.Ямбург, Д.Ш.Матрос і ін.) підкреслювали, що необхідно знання та реалізація інноваційних механізмів розвитку освіти, які включають: 1) створення творчої атмосфери в освітніх установах, розвиток інтересу в педагогічному співтоваристві до нововведень; 2) створення матеріально-технічних та соціокультурних умов для нововведень; 3) інтеграцію інноваційних проєктів в освітній процес на постійно діючій основі; 4) дотримання в діяльності з впровадження інновацій нормативно відпрацьованої, раціональної процедури дій; 5) відстеження результативності відповідно до визначених критеріїв та внесення відповідних коректив, поширення в широкий або масовий досвід і ін. [95].

Розглядаючи всю сукупність понять в своєму дослідженні в якості робочого визначення «інноваційної закладу загальної середньої освіти», ми використовували наступне. Під «інноваційною школою» ми розуміємо освітню установу, що орієнтується у своїй діяльності на власну концепцію та програму розвитку і реалізує на практиці нові соціокультурні моделі (проєкти, системи) освітньої діяльності засобами інформаційних та

медіатехнологій. Для таких шкіл характерний постійний пошук і розвиток в умовах інноваційних змін, спрямоване на створення умов для задоволення потреб всіх суб'єктів освітнього процесу та отримання високої якості освіти.

У сучасній педагогічній літературі представлені найбільш характерні риси інноваційного закладу загальної середньої освіти: якісна зміна рівня розвитку особистості учнів (Т.І. Шамова); самостійна розробка і реалізація комплексних інноваційних програм «від задуму до втілення» (А.І. Тубельський); розробка і реалізація принципово відмінних від загальноприйнятих в більшості шкіл моделей організації життєдіяльності учнів, принципово відмінного від традиційного змісту освіти та способів діяльності педагога (А.Г. Каспржак); наявність відповідного дослідницького, проєктного та управлінського компонента освітньої системи закладу загальної середньої освіти (П.Г. Щедровицкий); наявність інноваційної системи управління школою.

Аналіз виділених підходів та проведене нами дослідження різних моделей інноваційних закладів загальної середньої освіти дозволило визначити основні критерії сучасного інноваційного закладу загальної середньої освіти, що відображають специфіку його розвитку та виділяють її з групи шкіл: комплексність, продуктивність, відкритість.

Розглядаючи комплексність в якості основного критерію сучасного інноваційного закладу загальної середньої освіти, необхідно підкреслити, що інноваційні процеси охоплюють всю шкільну систему та спрямовані на її якісне поліпшення (інновації в управлінні, інновації в підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів, інновації в освітньому процесі, навчанні і т.п.).

Продуктивність виділяється нами як провідний критерій, який характеризує наявність в школі «продуктів», готових до трансляції (освітні програми, курси за вибором, дидактичні посібники та ін.).

Відкритість, як основний критерій сучасного інноваційного закладу загальної середньої освіти, відображає систему взаємозв'язків та

взаємовідносин закладу загальної середньої освіти з навколишнім соціумом, механізми соціального партнерства і взаємодії (мережеві спільноти вчителів; диверсифікація інноваційного досвіду батькам, громадськості; активну участь вчителів у регіональних і муніципальних конференціях, майстер-класах, семінарах і т.п.).

Концепції, які розглядають специфіку розвитку сучасного закладу загальної середньої освіти в умовах інноваційних змін, представлені в роботах О.Г.Трінитатской, С.Ф.Хлебуновой та ін. [89, с. 69–75]. Автори виділяють дві групи умов, необхідних для розвитку ефективного управління сучасним інноваційним закладом загальної середньої освіти в умовах інформатизації освіти.

Перша група умов визначає розвиток масштабних інноваційних процесів в закладі загальної середньої освіти як підсистему регіональних і муніципальних освітніх систем: 1) створення умов (матеріально-технічних, соціокультурних, фінансово-економічних та ін.) Для впровадження інновацій; 2) прийняття нормативно-правових актів, заходів, що заохочують інноваційну діяльність; 3) створення механізмів підтримки та супроводу нововведень; 4) інтеграція інноваційних проєктів (регіональних, муніципальних) закладів загальної середньої освіти.

Механізмами внутрішкільного управління інноваційними процесами обумовлена друга група умов: 1) формування проєктних груп, команд для реалізації інновацій, забезпечення можливостей для їх самореалізації; 2) створення в закладі загальної середньої освіти доброзичливого психологічного клімату та творчої атмосфери в умовах інноваційних змін; 3) корекція і контроль результатів інноваційної діяльності в процесі управління.

Аналіз досліджень показав, що для забезпечення розвитку інноваційного закладу загальної середньої освіти необхідно інноваційне управління. Під інноваційним управлінням слід розуміти нововведення, спрямовані на залучення педагогічних кадрів, батьків, представників

громадськості до управління закладом загальної середньої освіти, а також оригінальні організаційні механізми управлінської діяльності (створення систем автоматизації шкільного управління; проблемних груп всередині закладу загальної середньої освіти; мережевої взаємодії шкіл і т.д.).

Повноцінний інноваційний процес в школі полягає у формуванні та розвитку змісту та організації нового, який представлений сукупністю процедур та засобів, що перетворюють наукову ідею в освітній нововведення. Інноваційний процес розглядається нами як розвиток трьох основних етапів: генерування ідеї, розробка ідеї в прикладному аспекті та реалізація нововведення на практиці. Тому важлива підготовка та підтримка в школі творчих фахівців. Шатух О.Н., розглядаючи систему управління інноваційним закладом загальної середньої освіти як засіб розвитку педагогів, виділяє основні функціональні компоненти, до яких відносить: 1) прийняту суб'єктом управління мета діяльності; 2) умови, необхідні для здійснення діяльності; 3) наявність програми виконавчих дій; 4) наявність системи критеріїв досягнення мети; 5) контроль і оцінка реальних результатів; 6) наявність рішення про корекцію системи управління [93].

Найважливішим засобом розвитку інноваційного закладу загальної середньої освіти сучасні дослідники називають педагогічний менеджмент (К.Я. Вазіна, Ю.А. Конаржевській, В.П. Сімонов і ін.). Педагогічний менеджмент дозволяє вирішити такі завдання: 1) постановка цілей загальноосвітнього закладу і ранжування їх за ступенем значущості; 2) прогнозування і планування діяльності закладу загальної середньої освіти; 3) підбір і розстановка кадрів; 4) організація інформаційної, психолого-педагогічної підтримки і супровід вчителя в процесі інноваційної діяльності; 5) здійснення своєчасного контролю та аналізу інноваційної діяльності. Автори відзначають, що всі методи управління інноваційним закладом загальної середньої освіти можна розділити на три групи: психолого-педагогічної, організаційно-розпорядчі та економічні, а їх застосування залежатиме від умов функціонування і розвитку закладу загальної середньої

освіти, а також від особистісно-професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. В умовах гуманізації освіти особлива увага дослідники приділяють психологічним аспектам управління інноваційним закладом загальної середньої освіти (умінням здійснювати творчої пошук нових, більш ефективних способів вирішення педагогічних завдань; здатності адаптуватися до нових типів внутрішньошкільних відносин, бажанні і прагненні саморозвиватися, самореалізовуватися і самовдосконалюватися в процесі інноваційної діяльності), наголошуючи на необхідності дослідження готовності педагогічних і управлінських кадрів до інноваційної діяльності в умовах модернізації освіти. У процесі керівництва інноваційним закладом загальної середньої освіти варто враховувати, що вчителі встановлюють різні стилі відносин з учнями, керуючись своїми професійними уподобаннями, що робить істотний вплив, і не завжди позитивний, на розвиток школярів (А.К. Маркова). Так, педагогічна творчість створює негативний ефект за рахунок необхідності постійної адаптації дітей до нових освітніх технологій, в той час як вчителю важко забезпечити безперервність та спадкоємність цілісного освітнього процесу в нових умовах. Тому зміни, що відбуваються з учнями в процесі використання нових технологій і пов'язані з особливостями переходу закладу загальної середньої освіти з режиму розвитку в режим саморозвитку, вимагають перегляду професійних позицій педагогів по відношенню до проблеми адаптивності, наступності. вимагають обговорення проблеми не лише програмно-методичного забезпечення інноваційного процесу, підбору сучасного інструментарію, а й перш за все вивчення умов, в яких організовано навчальну діяльність школярів, використання інформаційних та медіатехнологій; проблеми розвитку та саморозвитку учнів у навчальній діяльності. Таким чином, на нашу думку, предметна сторона професійної взаємодії повинна послідовно зміщуватися від обговорення тих чи інших технологічних аспектів навчально-виховного процесу (змісту, форм, методів і т.д.) до кардинальних питань забезпечення наступності розвивального

освіти – проектування поступального розвитку учня в інформаційно-розвивальному середовищі закладу загальної середньої освіти.

Сучасні дослідники також вивчають питання мотивації керівних і педагогічних кадрів закладу загальної середньої освіти до введення інновацій в життєдіяльність закладу загальної середньої освіти. Дослідження Т.В.Чернікової показали, що основним мотивом для керівників до участі в інноваційній діяльності є пізнавальний мотив, мотив самоосвіти [92, с. 119].

Реалізація технологічної освітньої стратегії дозволяє: 1) активізувати учня; 2) освоювати навчальний матеріал і способи пізнання; 3) вирішувати приватні проблеми, пов'язані з поведінковою сферою [92, с. 40].

Реалізація антропологічної стратегії передбачає: 1) зміна цілей освітнього процесу з навчальних на розвиваючі. Головна мета – підвищення якості освіти учнів і вчителя; 2) змістом освіти стає досвід пізнання, переживання і поведінки учня через діалогове спілкування з учителем; 3) взаємовідносини вчителя і учня носить характер освітньої підтримки.

Труднощі в реалізації даної стратегії може складатися в постійному професійному розвитку, тому необхідно передбачити організацію педагогічних спільнот для підтримки супроводу даного процесу. Т.В. Чернікова звертає увагу управлінських та педагогічних кадрів на необхідність діагностики розвивального середовища в процесі управління нею і пропонує ряд діагностованих параметрів, таких як: показники творчої діяльності педагогів; єдність педагогічного та учнівського колективів, високий самоактуалізований потенціал випускників [92].

А.В. Карпов характеризує управління розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти через створення для кожного вихованця освітнього середовища, що відповідає її віковим, статевим та індивідуальним особливостям і вводить поняття «автентичне освіту», організацію освітнього процесу (зміст, засоби, форми, методи) таким чином, щоб чуйно реагувати на особистісні потреби учнів [36, с. 13]. Автор зазначає, що управління розвивальним середовищем через створення умов для активної діяльності

учнів з урахуванням їх особистісних потреб дозволяє збудувати їх індивідуальну траєкторію розвитку. Управління розвивальним середовищем в умовах автентичного освіти буде перш за все спрямована на створення таких управлінських механізмів, які будуть позбавлені формалізму та інших подібних характеристик в управлінні закладом загальної середньої освіти.

Отже, для ефективного управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти необхідно:

- 1) проєктування особистісно-розвивальних систем, ситуацій для особистісного розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу (учнів, вчителів), а також інформаційних середовищ;
- 2) «глобальна» комп'ютеризація закладу загальної середньої освіти для прийому, обробки, зберігання і поширення інформації;
- 3) створення структур з партисипативним механізмом управління;
- 4) організація дослідницької діяльності учнів і вчителів.

Аналіз практики інноваційної діяльності закладів загальної середньої освіти дозволив виділити ряд тенденцій, обумовлених змінами, що відбуваються в усіх сферах життя інформаційного суспільства. По-перше, це тенденція рівноправного існування двох стратегій організації освітнього процесу: традиційного та інноваційного. Інноваційна стратегія підкріплюється тим, що закладам загальної середньої освіти надаються широкі права щодо вибору варіативних освітніх програм, змісту, створення інноваційних майданчиків та авторських шкіл. По-друге, це тенденція руху інноваційного закладу загальної середньої освіти, ефективно використовує механізм мережевого партнерства для трансляції інноваційного досвіду, від орієнтації на власні корпоративні потреби освітнього співтовариства та інтереси до обліку освітніх потреб різних соціальних груп. Третя тенденція – розвиток різних форм мережевої взаємодії інноваційних шкіл та збільшення масштабів розроблюваних інновацій. Четверта тенденція – актуалізація в професіограмі вчителя здатності до творчої інноваційної діяльності та творчого самовираження.

1.3. Медіа та інформаційна компетентність учнів як інтегративний показник реалізації розвивального потенціалу інформаційного середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти

У вітчизняній освіті в умовах особистісно-орієнтованої парадигми, а також введення державних освітніх стандартів відбулася переорієнтація оцінки результату освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура» на поняття «компетенція», «компетентність», «конкурентоспроможність» навчаються. В умовах інформатизації освіти виникла необхідність в підготовці вчителя та учнів до життя в інформаційному просторі, суспільстві, які отримали відображення в ситуації, що і прийнятої в науці, як вітчизняної, так і зарубіжної, системі понять: «робота з інформацією», «інформаційна підготовка людини», «інформаційні компетенції», «інформаційна грамотність», «медійна компетентність», медійна грамотність «та ін.

Однак, незважаючи на велику кількість і різноманітність понять, які характеризують інформаційну підготовку для життя в інформаційному суспільстві умовно їх можна об'єднати в дві основні групи: 1) інформаційна підготовка; 2) медіаосвіта. Для визначення місця інформаційної та медіакомпетентності в особистісної готовності учня до життя в умовах інформатизації суспільства і як результат його взаємодії з інформаційно-розвивального середовищем в освітньому процесі інноваційного закладу загальної середньої освіти необхідно розглянути поняття компетентності та пов'язані з ним поняття, такі як «компетенція», «ключові компетенції». Залежно від того, як будуть визначені ці поняття і яке їхнє співвідношення, можна зрозуміти і зміст компетентнісного підходу як основи для формування інформаційної та медіа компетентності учнів в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Тому розглянемо їх суть і специфіку. Перше з понять – інформаційна компетентність, що відбиває інформаційну підготовку учня до життя в

інформаційному суспільстві. «Компетенція» в перекладі з англійської – competence – означає здатність, вміння, тобто «Компетенція» характеризує те, чим людина володіє (здібності, вміння). А.Н.Корякіна в своїх дослідженнях зазначає, що компетенція виступає як наперед заданий соціальну вимогу (норма) до фахівця [46].

Д.А. Іванов уточнює цю думку наступними положеннями, визначаючи компетенцію як «здатність людини успішно відповідати на індивідуальні або суспільні вимоги, виконуючи завдання або здійснюючи діяльність частіше в проблемних, невизначених ситуаціях, що вимагають самостійного пошуку відсутніх коштів і прийняття рішень» [25, с. 43].

Сенс сучасної освіти, вважає М.Б Лебедева, полягає в розвитку в учнів здатності самостійно вирішувати різні проблеми, тому компетентність необхідно розглядати як здатність діяти в ситуації невизначеності [51].

Аналіз вітчизняних досліджень з даної проблеми показав, що, незважаючи на різницю в підходах до даних понять, вони єдині в тому, що: компетенція проявляється в уміннях, за допомогою яких людина здійснює діяльність і досягає результат; компетентність розглядається як характеристика людини, вмє ефективно досягати необхідний результат.

На сьогоднішній день в педагогічній науці не існує єдиної, всіма прийнятої класифікації компетенцій. Вчені виділяють три великі класи компетенцій: 1) професійні, необхідні даному фахівцю для реалізації професійної діяльності; 2) надпрофесійних, необхідні для ефективної роботи в організації; 3) ключові (універсальні), необхідні кожному члену суспільства для вирішення життєво важливих проблем. С.Л.Новосьоловій включає до складу компетентності три компоненти: мотиваційний, що включає ставлення до іншої людини як вищої цінності; прояв доброти, уваги, турботи, допомоги, милосердя; когнітивний, пов'язаний з пізнанням іншу людину (дорослого, однолітка), здатністю збагнути його особливості, інтереси, потреби, побачити виникли перед ним труднощі; помітити зміни настрою і т.д.; поведінковий, який пов'язаний з вибором адекватних ситуації способів

спілкування, етично цінних зразків поведінки [62, с. 14]. І. О. Зимня запропоновано теоретичне обґрунтування групи компетентностей як компонентів змісту особистісно розвивального освіти і його результату. Пропонується три основні групи компетентностей: 1) компетентності, що відносяться до самого себе як особистості, як суб'єкту життєдіяльності (компетенція здоров'язбереження, компетенції ціннісно-смысловий орієнтації, компетенції інтеграції, компетенції громадянськості, компетенції самовдосконалення, саморегулювання, саморозвитку, особистісної та предметної рефлексії); 2) компетентності, що відносяться до взаємодії людини з іншими людьми (компетенції соціальної взаємодії, компетенції в спілкуванні); 3) компетентності, відносяться до діяльності людини, які проявляються в усіх її типах і формах (компетенція пізнавальної діяльності, компетенції діяльності, компетенції інформаційних технологій).

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що інформаційна компетентність як поняття може використовуватися самостійно (Дж. Равен, А.В. Хуторський) або в складі інформаційних технологій (І.О. Зимня).

У сучасних умовах інформаційна компетентність розглядається як основна складова професійної компетентності педагогічних працівників, як якість дій працівників, які забезпечують ефективний пошук, структурування інформації, її адаптацію до особливостям педагогічного процесу та дидактичним вимогам, тому дана компетентність найбільш затребувана в системі освіти.

Проведений аналіз різних підходів до визначення компетентностей дозволив нам зробити ряд висновків. По-перше, інформаційна компетентність – інтегративну властивість особистості, що включає знання і вміння, якості особистості, що відображають готовність і здатність здійснювати ефективно свою діяльність в умовах інформаційно-розвивального середовища. По-друге, дослідники відзначають здатність бути мобільним, оперативно приймати рішення в різних ситуаціях, готовність до

інновацій в діяльності. По-третє, дослідники фіксують складний характер явища і спрямованість на різні сфери діяльності.

В якості одного з основних чинників формування інформаційної компетенції суб'єктів освіти називають інформаційно-розвивальне середовище, яка повинна бути створена з урахуванням не лише сьогоденних вимог, а й соціальної перспективи, стрімкого розподілу нових інформаційних, комунікаційних, медіатехнологій. З огляду на всі ці положення, ми висунули припущення про те, що інформаційна компетентність має складну структуру, характеризує взаємодію людини з інформацією, інформаційним середовищем. При цьому відзначимо, що самі ці поняття: «інформаційна компетенція» і «інформаційна компетентність» – тлумачаться вкрай неоднозначно.

Інформаційна компетентність проявляється в здатності працювати з інформацією (відбирати, витягувати, узагальнювати, систематизувати і ін.), здатності до оволодіння інформаційними технологіями. При вивченні поняття інформаційної компетенції вітчизняними вченими акцент в визначенні ставиться на компетенції інформаційного буття і взаємодії того, хто навчається в інформаційному просторі закладу загальної середньої освіти.

Діяльнісно-компетентнісний підхід представляється нам дуже конструктивним для обґрунтування сутності та змісту інформаційної компетентності, оскільки він дозволяє навчаються через різні види діяльності придбавати поряд з соціокультурним досвідом свій власний досвід, який є необхідною умовою для формування інформаційної компетентності в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти. Цей підхід ми поклали в основу проведення свого дослідження і виробили на основі його необхідне нам поняття інформаційної компетентності учнів інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Сутність інформаційної компетентності учнів в інноваційному закладі загальної середньої освіти розглядається вченими як особистісне

новоутворення, що сприяє успішній адаптації учнів в інформаційному суспільстві і виконанні соціально заданих ролей. За основу структурних компонентів інформаційної компетентності нами були взяті деякі компоненти, виділені І.О. Зимня, Л.В. Хуторским. Інформаційну компетентність ми розуміємо як сукупність знань, умінь і якостей суб'єкта інформаційного суспільства, що дозволяють йому ефективно вирішувати освітні завдання в умовах інформатизації суспільства і освіти. Інформаційну компетентність можна розглядати і як оволодіння учнями інформаційними технологіями, вміння шукати, відтворювати інформацію в друкованому та електронному вигляді та використовувати її для самовизначення і самореалізації в діяльності. Формування інформаційної компетентності являє собою оволодіння ІКТ–інструментарієм, який дозволить: відбирати і аналізувати інформацію; уявляти, як з урахуванням конкретної інформації та часу поводитися, беручи до уваги інших людей, обмеження соціальних структур та власні вимоги; усвідомлювати, що інформаційна компетентність передбачає також повагу прав інших на свободу інформації. Одним з важливих результатів освіти особистості в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти вчені розглядають медіа компетентність. Його необхідно розглядати як наслідок розширення діапазону впливу і зростання впливу засобів масової інформації (преса, телебачення, радіо, кіно, відео, Інтернет і ін.) на учнів. У педагогіці виникло спеціальний напрям – медіаосвіта. Основна мета медіаосвіти – формування медіа компетентності учнів. Л.А.Іванова зазначає, що саме в формуванні медіа компетентності полягає цінність нового підходу до використання засобів масової комунікації на сучасному етапі інформатизації суспільства [27, с. 64]. Автор зазначає, що слід відрізняти медіаосвіта від елементарного використання екранних засобів масової комунікації (ЗМК) в якості допоміжного засобу.

Проведений нами аналіз поняття медіаграмотність дозволив розширити означення, та представити його в наступному вигляді: медіа грамотність – це

вміння використовувати, оцінювати, критично аналізувати, створювати та передавати повідомлення (медіатекстів) в різних формах за допомогою медіазасобів з метою формування критичного мислення людини. Поняття медіакомпетентності в науці менше досліджено і рідше зустрічається, ніж медіаграмотність.

А.В. Федоров дає наступне визначення медіа компетентності особистості (media competence of personality) як сукупності її мотивів, знань, умінь, здібностей, які сприяють створенню і передачі медіатекстів [86, с. 24].

Медіакомпетентність особистості В.Б.Хасьянов, Н.Ю.Хлизова розуміють як результат цілеспрямованого медіаосвіти, який визначається як сукупність систематизованих медіазнань, умінь, емоційно-ціннісного відношення до медіа в цілому [92, с. 116]. Таким чином, медіаосвіта має на меті формування медіакомпетенцій особистості, тобто навчання способам отримання інформації за допомогою сприйняття через засоби масової інформації з подальшої її переробкою та використанням. Під використанням засобів медіаосвіти ми маємо на увазі застосування технічних аудіовізуальних засобів масової комунікації з метою здійснення освітніх і виховних завдань уроку, в тому числі спрямованих на розширення кругозору учнів, створення мотивації до подальшого пошуку інформації по предмету і її використання, згуртування навчального колективу, виховання особистості, орієнтованої на скоєння вчинків на благо суспільства, творчо активної щодо себе і навколишнього світу. Одним із знакових моментів сучасної системи освіти становлення понять є пошук вітчизняними і зарубіжними вченими інтеграційного поняття, що характеризує інформаційну грамотність і медіакомпетентність. Використовуючи всю сукупність понять в своєму дослідженні в якості інтегрованого визначення «медіа та інформаційна компетентність», ми визначаємо наступне. Під «медіа- та інформаційної компетентністю» ми розуміємо сукупність якостей суб'єкта (знань, умінь, навичок, способів діяльності), придбаних в процесі взаємодії з медійними та інформаційними засобами, що дозволяють йому протистояти ризикам

інформаційних потоків зовнішньої і внутрішньої середовища і ефективно вирішувати освітні цілі і завдання в контексті глобального використання інформаційних технологій в освіті, а також в умовах диверсифікації освітніх програм в розвиваючій середовищі інноваційної закладу загальної середньої освіти.

Висновки до розділу 1

Категорія «інформаційного середовища» в проблемному полі педагогічної науки з'явилася порівняно недавно, в кінці 70-х років минулого століття і вперше була описана Ю.А. Шрейдером.

Еволюція теоретичних уявлень про інформаційне середовище ХХ століття включає в себе наступне. У 90-і роки ХХ століття в педагогічній науці категорія «інформаційне середовище» розглядалася в технологічному аспекті: як сукупність інформаційних технологій програмних засобів, інформаційних мереж (В.П. Беспалько, Л.Х. Зайнутдинова).

На початку ХХІ століття в визначенні інформаційного середовища переважають педагогічні та психологічні аспекти (А.А. Андреев, Т.В. Веденеев, А.Е. Заваріхін, Ж.Н. Зайцева, В.А. Ізвозчиков, Т.Н. Казаріна, В.А. Красільнікова, Е.К. Марченко, В.І. Солдаткін). Поряд з категорією «Інформаційно-розвивальне середовище» існує безліч пов'язаних понять: «освітнє середовище», «інформаційний простір», «розвивальне середовище». Під інформаційно-розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти ми розуміємо сукупність умов та можливостей для розвитку особистості, що дозволяють виявляти та систематизувати інформаційні та медіа технології, що орієнтують учнів і вчителів на цінності розвитку і саморозвитку.

Основна відмінність інформаційно-розвивального середовища від інших освітніх середовищ полягає в тому, що таке середовище містить в своїх ресурсах можливості для інтелектуального, творчого розвитку особистості в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти, а також формування медіа- та інформаційної компетентності вчителів та учнів, що вступають в діалог з культурою і знаходять особистісні смисли, що становлять зміст інформаційно-розвивального середовища.

У педагогічній науці не в повній мірі розкриті сутнісні характеристики, структура, функціонування інформаційно-розвивального середовища. В основному переважають емпіричні дослідження інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти, що надають інформацію про одну з якісних характеристик, таких як: цілісність, інформативність, технологічність.

Даний факт актуалізує розгляд специфіки управління розвитком інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Виділено з групи шкіл такі критерії інноваційного розвитку, такі як: комплексність, продуктивність, відкритість. Інноваційна школа орієнтується у своїй діяльності на власну концепцію і програму розвитку, реалізує на практиці нові соціокультурні моделі (проекти, системи) освітньої діяльності засобами інформаційних і медіатехнологій. Для таких закладів загальної середньої освіти характерний постійний пошук і розвиток в умовах інноваційних змін, спрямованих на задоволення потреб всіх суб'єктів освітнього процесу та отримання високої якості освіти.

Систему управління інноваційним закладом загальної середньої освіти відрізняють: відкритість, прогностичність, випереджаючий характер, орієнтація на розвиток не лише загальноосвітнього закладу, а й на всіх суб'єктів освітнього простору закладу загальної середньої освіти (учнів, вчителів, батьків); здійснення чотирирівневого управління: стратегічного, тактичного, оперативного, самоврядування; забезпечення необхідного контролю над реальними результатами та досягненнями за рахунок реалізації принципу зворотного зв'язку.

Основні вимоги до інноваційного закладу загальної середньої освіти: при організації інноваційної діяльності необхідно не лише враховувати інтереси учнів, вчителів, батьків, а й інтереси держави, суспільства, регіону в

сфері підвищення якості освіти; орієнтація нововведень не лише на підвищення якості освіти в школі, але і в цілому на отримання широких соціокультурних ефектів в суспільстві, а також в економіці; управління інноваційною діяльністю закладу загальної середньої освіти в рамках мережевої співпраці на муніципальному, регіональному та державному рівнях.

Управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти розглядається як організація освітнього процесу, що забезпечує комплексну інформатизацію інноваційного закладу загальної середньої освіти, цілісність суб'єктно-діяльнісного становлення учнів та особистісно-професійного розвитку педагога, а також формування медіа- та інформаційної компетентності учнів і вчителів. Для оцінки управління інформаційно-розвивальним середовищем були виділені її сутнісні характеристики: цілісність, відкритість, продуктивність, мультимедійність, структурованість, керованість, самоорганізованість, адаптивність.

На основі зіставлення різних підходів до розуміння освітньої та інформаційно-розвивального середовища був зроблений висновок про те, що інноваційний заклад загальної середньої освіти потребує спеціально організованому інформаційно-розвивальному середовищі, сутність якого складають нові інформаційні та медіа технології, які дозволяють поліпшити якість освіти, створити нові засоби для навчання та співпраці вчителів та учнів, осмислити і розробити стратегії навчання і реалізації нових способів використання технологічних засобів, інформаційних і медіаресурсів з метою навчання, сформувати медіа- та інформаційну компетентність.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- РОЗВИВАЛЬНИМ СЕРЕДОВИЩЕМ ІННОВАЦІЙНОГО ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

2.1. Модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти

Проблема побудови моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти представляє науковий інтерес для представників різних наук: соціологів, педагогів, психологів. Дослідженню особливостей формування та управління інформаційно-розвивальним середовищем, виділенню структурних механізмів та їх впливу на учнів та вчителів присвячено роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів: С.Л. Атаносяна, Т.В. Востріковой, В.В. Гури, Н.П. Коваленко, В.А. Красільниковой і багатьох інших [2; 15; 39, с. 33; 47, с. 107].

Дослідники відзначають, що інформаційно-розвивальне середовище закладу загальної середньої освіти – це складний системний об’єкт для моделювання та проектування. Поняття моделювання в філософському словнику трактується як «подумки яка надається або матеріально реалізована система», в якій відтворюється об’єкт дослідження і яка здатна замінювати його [87, с. 228]. Об’єктом педагогіки виступають ті явища дійсності, які обумовлюють розвиток людського індивіда в процесі цілеспрямованої діяльності суспільства [74, с. 75].

Моделювання, будучи процесом відображення істотних властивостей і характерних ознак інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти, дозволяє створити ідеалізований еталон, в порівнянні з яким буде оцінюватися рівень якості системи і досягнутих результатів. Моделювання являє собою сьогодні одну з важливих категорій

сучасної педагогічної науки і широко обговорюється вченими [29, с. 175; 80, с. 39; 96, с. 16].

Тому можна сказати, що проєктована модель управління інформаційно-розвивальним середовищем є теоретична концепція, практично втілюється в освітній системі. Діяльність по створенню будь-якої системи, об'єкта, моделі називається проєктом. Ефективне управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти залежить від ретельного педагогічного проєктування. Педагогічне проєктування – це один з методологічних підходів сучасної освіти. Воно засноване на осмисленні цінностей педагогічних процесів і явищ; на ціннісному узгодженні педагогічної теорії з власними світоглядними поглядами; на гармонізації соціальних і особистісних значень освіти (Т.С. Фещенко).

Поняття «проєктування» визначає два основних напрямки діяльності управлінських і педагогічних кадрів:

- уявне конструювання, яке втілюється в управлінському або освітньому проєкті;
- цілеспрямована діяльність з реалізації даного проєкту, яка полягає у створенні умов для реалізації проєкту, розробці інструментарію для оцінювання його результативності.

Теорія управління інформаційно-розвивальним середовищем в умовах соціокультурних інновацій базується на провідних методологічних підходах (особистісно-розвиваючому, системно-діяльнісному, проєктному, компетентнісному), являє собою науково-обґрунтовану систему поглядів та ідей, спрямованих на створення інформаційно-розвивального середовища та управління інноваційним закладом загальної середньої освіти і включає: вивчення потреб та мотивів суб'єктів освіти; – створення і апробацію моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти засобами розробки та реалізації соціокультурних інновацій; створення і апробацію на практиці системи управлінських технологій, орієнтованих на функціонування та розвиток інформаційно-розвивального

середовища; створення умов для самореалізації учнів, вчителів, батьків в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти.

Виходячи із зазначеної позиції, вибудовується модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти. В основу моделі лягли два базових положень, які визначили спрямованість управлінської діяльності всіх рівнів внутрішкільного управління у зазначеній моделі:

1. Інформаційно-розвивальне середовище повинно забезпечувати кожному суб'єкту освітнього процесу можливість для організації своєї пізнавальної, продуктивної, творчої діяльності, задовольняти культурно-освітні потреби молодшої людини, а також створювати умови для формування медіа- та інформаційної компетентності учнів;

2. Створення такого укладу життєдіяльності в інноваційному закладі загальної середньої освіти, що сприятиме активному включенню учнів в дослідну, творчу, інноваційну діяльність, а також створюватиме умови для формування медіа- та інформаційної компетентності.

Грунтуючись на цих положеннях, ми розглядали всю систему управління інформаційно-розвивальним середовищем при впровадженні інновацій як інформаційний потік повідомлень в мовну та документну (паперову та електронну) форми, призначені для реалізації керуючих функцій і які розповсюджуються всередині даної системи, а також і як систему взаємодій між системою і зовнішнім середовищем.

Створення моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти зажадало від розуміння її структури. Особливий інтерес для нас представляли дослідження В.В. Сібірева, С.Н. Мітіна, які виділили основні типи інформаційних потоків в системі управління при впровадженні інновацій: 1) інформація про цілі освітнього закладу та критерії досягнення цілей, інформація про результати впровадження інновації, про ефективність роботи організаційної структури, яка займається інновацією, представлена у вигляді дерева цілей і результатів;

2) інформація про ресурси; 3) інформація, що циркулює в комунікативному середовищі освітнього закладу; 4) інформація, що супроводжує будь-який процес життєвого циклу освітньої установи (фактична, використовувана в процесі; фактична, що виникає як результат процесу; інформація про характеристики процесу), які ми врахували при побудові моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти [74, с. 140].

Аналіз моделей управління інформаційним середовищем, накопичених в педагогічній науці, показав наступне – все їх різноманіття можна звести до наступної класифікації. Можна виділити три основні типи інформаційних середовищ: 1) дидактичні середовища, орієнтовані на демонстрацію знань; 2) когнітивні середовища, орієнтовані на пошукову, самостійну діяльність учнів в отриманні знань; 3) змішаний тип середовищ та різноманіття моделей організації і управління, розроблених на їх основі.

Перше розуміння структури інформаційно-освітнього середовища пов'язане з наявністю готових навчальних програм, побудованих за певною методикою. Такі середовища можуть бути встановлені як на комп'ютері, так і в мережі (Таблиця 2.1).

Дана модель ставить знак рівності між інформаційним середовищем та апаратно-програмними засобами. При такому підході бракує розуміння, що комп'ютери, телекомунікаційні мережі – це лише техніка, працює на досягнення освітніх цілей. Разом з тим компетентнісний підхід висуває зовсім інші вимоги до інформаційного середовища освітнього закладу, в якому мають бути створені умови для підготовки школяра, здатного та готового бути суб'єктом своєї інформаційної діяльності

Таблиця 2.1

Апаратно-програмна модель інформаційного середовища

Методологічна основа	Когнітивний підхід.
Принципи опису	Зовнішні та внутрішні інформаційні ресурси в

	школі використовуються як доповнення до змісту основних предметів або застосовуються в організаційному контексті (віртуальні бібліотеки, електронні навчальні посібники, бази даних учнів, персоналу та ін.).
Типи освітнього середовища	Інформаційні середовища, орієнтовані на подання знань.
Структурні компоненти	Інформаційний, технічний.
Механізм управління	Вплив на внутрішню структуру людського знання.

Для другого типу інформаційних середовищ властива побудова структури таким чином, щоб навчається міг самостійно конструювати свої знання. Наголос робиться на формування комунікативних навичок в середовищі в процесі взаємодії з учнями та вчителем. Відповідно до такого погляду, навчання в інформаційно-освітньому середовищі є активним процесом, спрямованим не лише на відтворення знань, скільки на витяг, конструювання знання (Таблиця 2.2).

В.І. Солдаткін розглядає інформаційно-освітнє середовище як складно влаштовану систему, що включає 1) інформацію (на традиційних та електронних носіях); 2) компютерно-телекомунікаційні технології взаємодії (віртуальні бібліотеки, навчально-методичні комплекси). Подання інформаційно-освітнього середовища як простору комунікацій дозволяє говорити про якусь цілісності, в якій можуть бути виділені певні поля взаємодій особистості та інформаційного середовища. Це дає можливість обґрунтувати адекватність побудови комунікативної моделі інформаційно-освітнього середовища та звернутися до трактування відносин особистості і середовища.

Таблиця 2.2

Комунікативно-конструктивна модель інформаційного середовища

(А.Л. Андреев, В.І. Солдаткін)

Методологічна основа	Культурно-історична парадигма Л.С.Виготського, діяльнісний підхід.
----------------------	--

Типи освітнього середовища	Когнітивне середовище, в якому навчаються самостійно здобувають знання.
Принципи опису	Принцип проблемності, використовується при вирішенні задач.
Структурні компоненти	Інформаційний, навчально-методичний, технічний.
Механізм управління	Активна взаємодія в процесі вирішення завдань, конструювання знання, підтримки конструктивних зусиль учня.

Процес інформатизації шкіл йде нерівномірно та носить дискретний характер (в одних школах він лише починається, в інших привів до продуктивних перетворенням). В освітньому просторі знаходяться заклади загальної середньої освіти, які вирішують в процесі інформатизації однакові завдання розвитку, стикаються з близькими проблемами і використовують аналогічні способи їх вирішення. Методи кластерного аналізу дозволяють не лише виділити типові, що склалися на сьогодні кластери шкіл, а й оцінити зміни, що відбулися в їх положенні в просторі інформатизації щодо їх попередніх станів.

Особливий інтерес для нашого дослідження представляла структурноуровневая модель інформаційно-розвивального середовища (Таблиця 2.3), яку ми взяли за основу при проєктуванні моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем. Дана модель привернула нашу увагу, по-перше, тим, що в основу моделі покладено інтегрований підхід, по-друге, створиться відкрите середовище для організації різних форм самостійної роботи, по-третє, інформаційно-розвивальним середовище створює умови для індивідуалізації освітнього процесу. Г.Ю.Беляев розглядає структуру управління і інформаційно-розвивальним середовищем як системно організовану сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, нерозривно пов'язаного з суб'єктами освітнього простору [6].

Структурно-рівнева модель інформаційно-освітнього середовища
(Г.Ю. Беляев, В.П. Дронов, Н.П. Петрова) [6, с. 72].

Методологічна основа	Когнітивний, діяльнісний, компетентнісний, соціологічний підходи.
Типи освітньої середовища	Змішаний тип середовища
Принципи опису	Інформаційне середовище, являє собою високо структуровану, відкриту середовище для учнів та вчителів, в якому значна увага приділяється різноманітним формам самостійної роботи.
Структурні компоненти	Інформаційні освітні ресурси; комп'ютерні засоби навчання; сучасні засоби комунікації і педагогічні технології та ін.
Механізм управління	Створення відкритої педагогічної системи; дидактичного, методичного, організаційного супроводу для організації різних форм самостійної роботи; доповнення змісту і його корективу учителем і навчаються; взаємодія соціальних, просторово-предметних і психолого-дидактичних компонентів, що утворюють систему умов, впливів і тенденцій. Виділяють п'ять блоків в інформаційно-освітньому середовищі: ціннісно-цільовий, програмно-методичний, інформаційно-знаннєвий, комунікаційний, технологічний.

Теоретичний аналіз педагогічних досліджень дозволив зробити важливий висновок про те, що інформаційно-розвивальне середовище може розглядатися на різних рівнях її організації: соціально-педагогічному, організаційно-педагогічному та психолого-педагогічному.

Аналіз моделей інформаційно-розвивального середовища, розроблених фахівцями, показав: недостатність представлених моделей інформаційного середовища для опису такої складної системи, якою є інноваційний заклад загальної середньої освіти в контексті соціокультурних змін; відсутність визначеності в умовах при обґрунтуванні різних рівнів інформаційно-

розвивального середовища; відсутність в управлінні інформаційним середовищем таких компонентів, як: концептуальний, науково-методичний, оціночно-результативний, технологічний; відсутність індикаторів, які дозволяють аналізувати інформаційно-розвивальне середовище інноваційної закладу загальної середньої освіти з позицій розвитку особистості учнів та вчителів.

Із загальної теорії систем відомо, що будь-яка система має три рівні організації: концептуальний – рівень системоутворюючих властивостей; структурний – рівень системоутворюючих відносин; субстратний – рівень елементів.

Зазначимо, що в інформаційно-розвивальному середовищі, яке є гуманітарною системою, концептуальний рівень забезпечується спільними ідеями (концепцією), баченням і уявленнями про місію виховання і освіти в інформаційному суспільстві.

При проєктуванні управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти ми враховували існуючий регіональний та власний досвід, а також вимоги до рівня підготовки учнів. Проаналізувавши нормативно-правові, організаційно-змістові та матеріально-технічні умови, ми прийшли до висновку, що в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради існує необхідна інформаційна інфраструктура, розвинене науково-методичне та організаційне забезпечення освітнього процесу, психолого-педагогічний супровід процесу створення інформаційно-розвивального середовища, а також мотиваційна готовність педагогічного колективу, тому зусилля доцільно зосередити на таких напрямках, як створення і поповнення інформаційно-освітніх ресурсів, розвиток технологічної бази для використання можливостей локальних та глобальних мереж, надання можливостей для інформаційної взаємодії учнів і вчителів.

Аналіз літератури з педагогіки, теорії управління та аналіз результатів даних проведеного нами емпіричного дослідження дозволив нам виділити такі структурні компоненти моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем в інноваційному закладі загальної середньої освіти (див. рис. 2.1):

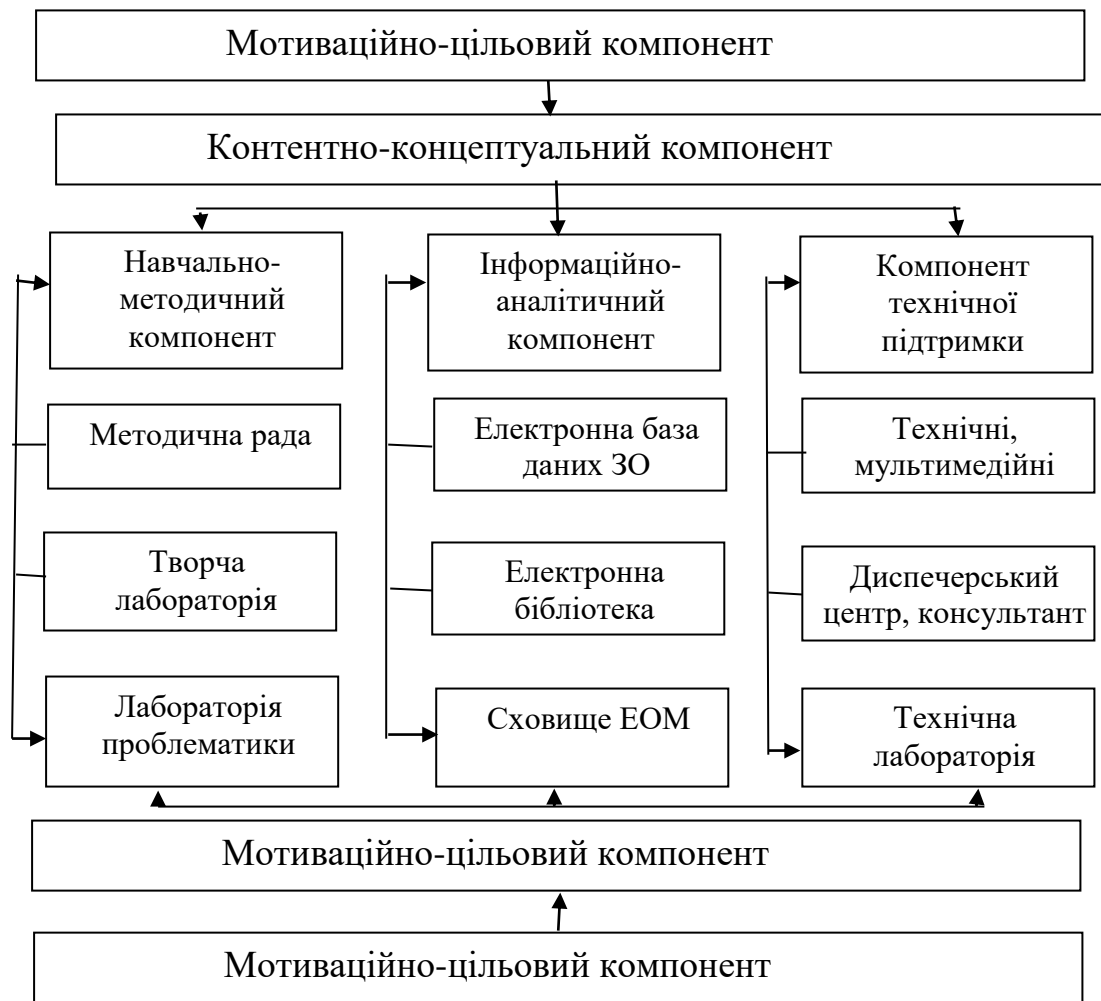

Рис. 2.1. Модель управління інформаційно-розвивальним середовищем в інноваційному закладі загальної середньої освіти

Мотиваційно-цільовий компонент включає мету та завдання з створення організаційно-педагогічних основ управління інформаційно-розвивальним середовищем для розвитку, самореалізації та самовизначення учнів та вчителів в умовах інноваційної закладу загальної середньої освіти.

Компетентно-концептуальний компонент містить набір основних принципів управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти:

- принцип системності передбачає управління об'єктами і суб'єктами освіти в їх сукупності; – принцип підвищення різноманітності інформаційно-розвивального середовища, відповідно до якого різноманітність культурних контекстів інформаційно-розвивального середовища збільшує можливість вибору індивідуальних траєкторій навчання для суб'єктів освітнього процесу;
- принцип доступності забезпечує можливість отримання доступу до інформаційних і медіаресурсів з будь-якої точки віддаленого доступу і передачі їх на інші адреси віддаленого доступу;
- принцип відкритості передбачає масове використання інформаційних, медіа- та електронних освітніх ресурсів суб'єктами освітнього простору інноваційного закладу загальної середньої освіти;
- принцип ефективності вимагає збільшення ефективності та продуктивності за рахунок скорочення часу на пошук і передачу об'єктів середовища.

Реалізація принципу адаптивності – забезпечує здатність будь-якої інформаційної та медіа технології до адаптації відповідно до конкретної специфіки предметного навчання і інші.

Одним з найбільш значущих структурних компонентів інформаційно-розвивального середовища інноваційної закладу загальної середньої освіти є науково-методичний компонент.

Науково-методичний компонент забезпечується роботою творчої лабораторії, лабораторії проблематики, методичної ради, а також адміністративного центру, видавничого центру, e-mail, студії шкільного сайту, відеостудії, «Мультиплекс» і орієнтований на інформатизацію навчальної діяльності учнів і підготовку вчителів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Творча лабораторія об'єднує вчителів, активно застосовують інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), які опанували способами створення, апробування, коригування та аналізу електронних навчальних матеріалів. Творча лабораторія вивчає та узагальнює досвід ефективного використання ІКТ у педагогічній діяльності, в тому числі впровадження електронних (цифрових) освітніх ресурсів в освітній процес, проводить майстер-класи для колег району, міста, області. Головне завдання творчої лабораторії – формування інформаційно-комунікативної компетентності вчителя-предметника.

Лабораторія проблематики об'єднує вчителів, що володіють інформаційно-комунікаційними компетентностями, що використовують сучасні технічні засоби навчання та цифрові ресурси на уроці та у позаурочній діяльності, у яких сформована позитивна мотивація до використання інформаційно-комунікаційних технологій. Лабораторія дозволяє їм вирішувати проблеми, пов'язані з оволодінням методичними прийомами використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі, підготовкою наочних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Office, використанням Інтернету. Інтернет ми розглядаємо як інформаційно-розвивальне гуманітарне середовище. В ході дослідження виділено основні напрямки використання Інтернет в освіті учнів: 1) підготовка учнів до використання Інтернету в навчальній діяльності; 2) Інтернет як компонент системи педагогічного управління; 3) Інтернет як метод і засіб підвищення ефективності процесу навчання і дослідницької роботи учнів; 4) Інтернет як сучасний засіб організації самостійної роботи учнів. Засідання творчої лабораторії та лабораторії проблематики здійснюються з періодичністю один раз на місяць. Серед розглянутих питань – підготовка до щорічної науково-практичної конференції «Інформаційні технології в освіті», публікації статей у наукових журналах, створення методичних розробок для подання на міські, обласні та всеукраїнські конкурси, апробація цифрових ресурсів, навчання

роботі з інтерактивною дошкою, єдиної колекцією цифрових освітніх ресурсів і т.п.

Методична Рада – об'єднує вчителів з високим рівнем розвитку інформаційної компетенції. У його завдання входить аналіз і забезпечення освітнього процесу програмно-методичними комплектами, відбір змісту, впровадження інноваційних педагогічних технологій, форм і методів навчання і виховання. Аналіз інноваційної діяльності вчителів показав, що ефективність і продуктивність інформаційно-розвивального середовища можлива при розробці та систематизації інформаційних ресурсів, що мають змістовне наповнення. Це так звані електронні освітні видання, інформаційні, електронні та цифрові освітні ресурси. В ході дослідження проведено аналіз ресурсів інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти. В результаті такого аналізу відібрано найбільш ефективні засоби для розвитку медіа та інформаційної компетентності учнів і вчителів, а саме: комп'ютерні системи вимірювання знань, умінь і навичок, електронні підручники, електронні довідкові системи, електронні тренажери, телекомунікаційні засоби та ін. Використання інтерактивних систем навчання (цифрових освітніх ресурсів, електронних освітніх ресурсів) тягне за собою необхідність перегляду учителем використовуваних ним методів і форм, вбудовування нового засобу в систему раніше наявних, в кінцевому рахунку появи принципово нових нетрадиційних форм, методів і технологій проведення занять. Даний науково-методичний комплекс складає основу управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти і визначає комплекс заходів, спрямований на ефективне здійснення діяльності закладу загальної середньої освіти, задоволення потреб і запитів споживачів освітніх послуг (навчаються, батьків та ін.). Для успішної організації освітнього процесу потрібно базова інформаційна інфраструктура зі спрощеним доступом до інформації різного виду. Важлива і координація в створенні різних інформаційних баз даних. Інформаційно-розвивальне середовище освітньої установи повинно бути єдиним, виконуючи як

управлінські, так і освітні функції. Це пов'язано з тим, що більша частина інформації, використовуваної в управлінській діяльності закладу загальної середньої освіти, носить відкритий характер.

Інформаційно-навчальний сайт надає можливості швидкого пошуку матеріалів з даної проблеми; автоматично відстежувати траєкторії роботи того, хто навчається; має розвинену систему автоматизованого контролю; забезпечує можливість отримання консультацій, спілкування з учителем з конкретного питання; має блоки зворотного зв'язку з розробниками системи і вчителями, блоки психологічного розвантаження.

Відеостудія, створена в школі, відкриває нові змоги не лише для розвитку творчості учнів, а й для створення інформаційно-розвивального середовища відкритого типу. Технічне оснащення відеостудії (відеокамера, DVD – програвач, комп'ютер, програми роботи з відеозаписами, телевізор, встановлений в фойє закладу загальної середньої освіти) дозволяє працювати над створенням тематичних роликів, новинних програм і демонструвати роботу публічно. Особливо часто хлопці працюють над створенням презентацій та відеороликів про школу, презентацій до свят (випускний, «За честь закладу загальної середньої освіти», КВН та ін.). У школі створена і активно працює відеостудія, яка здійснює підготовку відеоматеріалів про відкриті заняття і майстер-класах. Створено понад 50 випусків відеогазет про життя в школі, а також ряд сюжетів про історію закладу загальної середньої освіти; інформаційні ресурси на паперових носіях розташовуються в бібліотеці і базових кабінетах (періодичні видання, енциклопедична та довідкова література, наукова література, навчально–методичні комплекси).

Інформаційно-аналітичний компонент інформаційно-розвивального середовища включає електронну бібліотеку, електронну базу даних учнів і співробітників, мультимедіатеку, електронне сховище цифрових освітніх ресурсів і здійснює інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти, формування, використання та захист її інформаційних ресурсів. Так як основним умінням при роботі з професійно-

орієнтованою інформацією є готовність до самостійного пошуку необхідної інформації, бібліотека закладу загальної середньої освіти приділяє велику увагу формуванню інформаційно-освітніх ресурсів. Вони представлені на різних типах носіїв, в тому числі: – основні інформаційно-освітні ресурси розміщуються в бібліотеці в цифровому вигляді (електронні тексти, мультимедіа, відеоматеріали); – в аналоговому вигляді (відеокасети). Електронна бібліотека зберігає понад 400 ліцензійних дисків з навчальними програмами, ілюстративними матеріалами, енциклопедіями, аудіозаписами.

Всі електронні ресурси систематизовані за класами, навчальним предметів і складають основу мультимедіатеки закладу загальної середньої освіти. Завідувач медіатекою здійснює: допомога вчителям і учням в підборі матеріалів, консультує по установці CD і роботі з ними; складає каталог програм, сайтів. Створені і постійно поповнюються бази даних за наступними напрямками:

1. Регіональна політика в сфері освіти.
2. Реалізація прав дитини в освітньому процесі.
3. Державно-громадське управління освітою.
4. Державний освітній стандарт як умова якісної освіти.

Електронна база даних закладу загальної середньої освіти про учнів та співробітників дозволяє організувати систему збору даних і перетворення їх в інформацію в установленому порядку, забезпечує функціонування системи освітнього моніторингу, оцінки та прогнозу розвитку закладу загальної середньої освіти, сприяє інформаційному обміну з інформаційно-аналітичними службами муніципальних, обласних та державних освітніх структур і відомств.

Активна робота з інформаційними ресурсами дозволяє підвищити у школярів мотивацію до навчання, удосконалювати інформаційну компетентність вчителів, позитивно впливати на якість освіти.

Компонент технічної підтримки інфраструктури інформаційно-розвивального середовища забезпечує оперативне управління та здійснює

загальний контроль за станом технічних засобів навчання, наявністю документації з обліку, зберігання і ремонту техніки. Інфраструктура інформаційно-розвивального середовища включає: комп'ютерну техніку (комп'ютерні класи, окремі комп'ютери, ноутбуки, інтерактивні планшети, електронні книги); периферійне та проєкційне обладнання (принтери, сканери, проєктори, інтерактивні дошки, графічний планшет, система тестування та ін.); телекомунікаційне обладнання (телевізори, модеми, маршрутизатори, система відеоконференцзв'язку та ін.); локальна обчислювальна мережа; сервер, системне програмне забезпечення та ін. В ході експериментальної діяльності в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради нами надано допомогу диспетчерському центру інформаційно-комунікаційних технологій як сектор технічної підтримки інформаційно-розвивального середовища (Додаток А).

Диспетчерський центр інформаційно-комунікаційних технологій (Диспетчерський центр ІКТ) забезпечує оперативне управління, здійснює загальний контроль над станом, технічною справністю технічних засобів навчання, наявністю документації з обліку, зберігання і ремонту техніки. Центр забезпечує функціонування комп'ютерної та телекомунікаційної техніки відповідно до їх характеристиками, оснащує ліцензійними програмами в рамках «Перша допомога 1.0» адміністративні, навчальні комп'ютери закладу загальної середньої освіти і домашні комп'ютери вчителів. Керує роботою центру відповідальний диспетчер, який призначається директором закладу загальної середньої освіти, який підпорядковується безпосередньо заступнику директора з навчальної роботи. Інформаційно-розвивальне середовище інноваційного закладу загальної середньої освіти підтримується наступним технологічним рішенням: сервер для зберігання єдиної бази даних закладу освіти та інших інформаційних ресурсів загального доступу, локально-обчислювальна мережа, програмне забезпечення; комп'ютерні класи для викладання курсу інформатики,

технічної підтримки загальноосвітніх предметів і організації позакласної роботи; пересувні і статичні мультимедійні комплекси; автоматизовані робочі місця для адміністративних працівників, співробітників соціально-психологічної служби; повне технічне забезпечення бібліотеки, навчальних предметних кабінетів; мультимедіатека; Інтернет, супутникове телебачення, система відеоконференцзв'язку; інформаційно-аналітичний сектор, диспетчерський центр інформаційно-комунікаційних технологій.

У кожному кабінеті, що має комп'ютерне, телекомунікаційне мультимедійне обладнання, призначається відповідальний за його збереження та належну експлуатацію. Технічні засоби в приміщеннях масового використання («Мультиплекс», конференц-зал) знаходяться у веденні диспетчера ДЦ ІКТ, який дає дозвіл на їх експлуатацію. Видача обладнання здійснюється за заздалегідь узгодженим графіком. Повернення обладнання здійснюється в найкоротші терміни після експлуатації та зберігається в місці, призначеному для цього.

Основу компонента технічної підтримки та супроводу інфраструктури інформаційно-розвивального середовища становить технічна лабораторія, в яку входять учні 10–11 класів. Вони допомагають інженеру та диспетчеру в здійсненні їх функцій. Лаборанти та учні 8–9 класів: систематизують та складають каталог розробок учнів і вчителів; консультують учнів та вчителів з підготовки проєктів для уроків; надають кращі роботи на міські та обласні конкурси. Консультанти – вчителі – тьютори, інженер по ІКТ та відповідальний диспетчер: здійснюють допомогу вчителям в підборі програм, матеріалів; дають консультації по установці CD і роботі з ними; складають каталог програм. Чітка, налагоджена робота диспетчерського центру ІКТ дозволяє співробітникам закладу загальної середньої освіти якісно здійснювати навчально-виховні завдання, проводити всі шкільні, районні, міські та обласні заходи з використанням сучасних ІКТ засобів.

Технологічний компонент обумовлює оволодіння керівними і педагогічними кадрами освітніми та управлінськими технологіями,

орієнтованими на ефективну роботу інноваційного закладу загальної середньої освіти: інформаційні технології, тренінги педагогічного спілкування, технологія психолого–педагогічного супроводу учнів і професійного розвитку педагогів. Впровадження управлінських технологій в роботу інноваційного закладу загальної середньої освіти підвищує ефективність освітнього процесу; скорочує час на прийняття управлінських рішень; скорочує документообіг; звільняє від малопродуктивної праці зі збору, аналізу та зберігання інформації; створює умови для творчої праці управлінських і педагогічних кадрів інноваційної закладу загальної середньої освіти.

Оціночно-результативний компонент забезпечує оцінку ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти, включаючи самооцінку і самопостереження. На основі педагогічного проектування з урахуванням соціокультурного контексту створено модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Для апробації моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти було передбачено: 1) створення в закладі загальної середньої освіти оптимальних умов для отримання доступної якісної освіти, що відповідає потребам та можливостям особистості того, хто навчається, інтересам сім'ї, районного та міського співтовариства; 2) отримання нової якості освіти на основі впровадження нових інформаційних, мережевих, медіатехнологій, що відповідають вимогам постіндустріального суспільства інформаційної цивілізації; 3) розвиток і найбільш ефективно використання науково-педагогічного потенціалу закладу загальної середньої освіти.

2.2. Організаційно-педагогічні умови управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти

Запропоновано такий зміст діяльності керівника освітнього закладу зі створення моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем: 1) проєктування інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти та механізмів управління ним; 2) передпроєктне обстеження стану ресурсів інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти, а також діагностика сформованості медіа- та інформаційної компетентності в учнів і вчителів; 3) розробка основних принципів управління інформаційно-розвивальним середовищем; 4) створення проєкту-програми з управління інформаційно-розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти; 5) створення структури управління інформаційно-розвивальним середовищем; 6) програмно-технічне забезпечення інформаційно-розвивального середовища; 7) визначення основних етапів і заходів з реалізації програми управління інформаційно-розвивальним середовищем закладу загальної середньої освіти.

Таким чином, виходячи з вищесказаного, педагогічно спроектована система моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем є складною системою, в основі якої лежить ідея організації цілеспрямованого взаємодії суб'єктів освітнього процесу з інформаційно-освітніми ресурсами і медіаресурсами в інтересах їх особистісного та культурного розвитку, а також формування медіа- та інформаційної компетентності. Аналіз показав, що інноваційний заклад загальної середньої освіти в сфері управління інформаційно-розвивальним середовищем стикається з низкою проблем:

1. Не створено нормативно-правову базу інформатизації освітнього процесу. Для управління інформаційно-розвивальним середовищем необхідні локальні акти, що регламентують роботу інноваційної закладу загальної середньої освіти в даному напрямку.

2. Відсутній технічний супровід інформаційної та телекомунікаційної інфраструктури освітнього процесу. Аналіз матеріально-технічної бази інноваційних закладів загальної середньої освіти показав, що в закладі загальної середньої освіти немає єдиної системи супроводу техніки, так як в штатному розкладі закладу загальної середньої освіти посаду системного адміністратора не передбачена. У ряді шкіл вчителі та учні здійснюють технічну підтримку освітнього процесу, але зі збільшенням кількості технічних засобів, комп'ютерної техніки ця допомога надається неефективною, тому виникає необхідність вирішення даної проблеми на рівні муніципалітету.

3. Істотні проблеми виникають у сфері кадрової політики інноваційного закладу загальної середньої освіти в галузі інформатизації. Проаналізувавши в структурі управління інформаційно-розвивальним середовищем, хто і за що відповідає, ми прийшли до висновку, що, як правило, в штаті закладу загальної середньої освіти є один заступник з навчальної роботи, що відповідає в (89,4%) за все: від нормативних документів до ремонту мереж, налаштування програмного забезпечення, що призводить даного фахівця до професійного вигорання і ніяк не вирішує проблеми. На наш погляд, було б більш доцільним створити штат фахівців, який би цілеспрямовано займався інформатизацією освітнього процесу, а також управлінням інформаційно-розвивальним середовищем.

4. У процесі експерименту, що констатує також було встановлено, що моральне і матеріальне стимулювання працівників, що беруть участь в формуванні та управлінні інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, є недостатнім. Вчителі значну кількість часу приділяють впровадженню нових інформаційно-комунікаційних технологій, створюючи мережеві спільноти, організовуючи процес дистанційного навчання школярів, реалізуючи Інтернет-проекти, їх витрачений час залишається неврахованим. Тому система заохочення активних вчителів, як було з'ясовано в ході дослідження, повинна

вирішуватися на всіх рівнях освіти (шкільному, муніципальному, регіональному).

5. Однією з серйозних проблем в управлінні інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти є проблема захисту персональних даних учасників освітнього процесу. Ймовірно, потрібно опрацювання цього питання на шкільному, муніципальному, регіональному рівнях. Однією з найбільш важливих проблем інноваційного закладу загальної середньої освіти в сфері інформатизації освіти – взаємодія з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, вчителями та батьками), а також з органами влади та громадськістю з використанням інформаційних і медіатехнологій.

Отже, основні проблеми в управлінні інформаційно-розвивальним середовищем пов'язані: 1) зі створенням нормативно-правової бази; 2) організацією служби технічної підтримки інформаційно-розвивального середовища; 3) створенням команди управлінських та педагогічних кадрів з управління інформаційно-розвивальним середовищем; 4) матеріальних і моральних стимулюванням управлінських та педагогічних кадрів, пов'язаних з формуванням і управлінням інформаційно-розвивальним середовищем; 5) організацією різних форм внутрішкільного підвищення кваліфікації за підвищення обізнаності співробітників в питаннях інформаційної безпеки.

Проаналізувавши ресурси інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти (кадрових, навчально-методичних, фінансових, технічних та ін.), варто наголосити на тому, що в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради створено інформаційне середовище. Досить добре оснащені комп'ютерною технікою, електронними засобами, мультимедійними пристроями, які застосовуються при освоєнні різних предметів шкільного навчального плану; школами накопичений значний досвід застосування комп'ютерів при виконанні лабораторних практикумів, моделюванні процесів з фізики, хімії, біології, а також при

вивченні іноземних мов, що підвищує ефективність навчання. В ході емпіричного дослідження було встановлено, що найбільш актуальними науково-методичними проблемами процесу інформатизації в інноваційному закладі загальної середньої освіти в даний час є: 1) підготовка і підвищення кваліфікації вчителів, надання їм методичної допомоги за допомогою внутрішкільного підвищення кваліфікації; 2) психологічному супровід вчителів в процесі впровадження нових інформаційних та медіаресурсів в освітній процес і дослідження ризиків, що виникають в ході даного процесу; 3) розвиток профільного, передпрофільне навчання, побудова індивідуальних освітніх траєкторій на основі сучасних інформаційно-комунікаційних, медіатехнологій; 4) дослідження основних напрямків процесу інформатизації закладу загальної середньої освіти; 5) формування інформаційно-розвивального середовища та управління ним; 6) здійснення моніторингу ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем.

При розробці діагностичного інструментарію використано методики, розроблені А.В. Федоровим, з визначення медіа- та інформаційної компетентності.

Критеріальними характеристиками сформованої медіа- та інформаційної компетентності виступають такі показники, розроблені А.Ф. Федоровим:

- мотиваційний: широкий комплекс (жанрових, тематичних, емоційних, психологічних та ін.) Мотивів для спілкування та взаємодії з різними джерелами інформації, медіатекстами; прагнення отримати нову інформацію, здійснювати пошук інформації (матеріал для навчальних, дослідницьких цілей); навчитися самому аналізувати, відтворювати, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати інформацію, прагнення до художніх вражень, до створення медіатекстів;
- контактний: контакти з різними видами інформації, медіатекстами, різними видами медіа;

- когнітивний: знання інформаційних і медіатехнологій, медійного мови, умовностей жанрів, творчості діячів медіакультури, медійних впливів;
- оціночний: вміння критично аналізувати інформацію, вміння інформацію, медіатекст зі своїм досвідом і досвідом інших людей і т.п. ;
- діяльнісно-практичний: уміння самостійно вибирати, створювати і поширювати медіатекстів та інформацію; вміння активно самоосвічуватися в медійній та інформаційних сферах;
- креативний: яскраво виражений рівень творчого начала в різних видах діяльності, пов'язаної з медіа- та інформаційними технологіями.

Виділено рівні сформованості медіа- та інформаційної компетентності (Таблиця 2.4.). Медіа і інформаційна компетентність вчителя і учнів визначалася за допомогою методики, розробленої А.В.Федоровим [85, с. 313–315] класифікації показників медіакомпетентності (розвитку учнів в області медіакультури) та трактовано для вчителів та учнів інноваційного закладу загальної середньої освіти з додаванням в анкету питань, що стосуються виявлення інформаційної компетентності як органічної складової інтегрованого поняття. В анкету включено питання та завдання кількох основних блоків для виявлення рівня медіа– та інформаційної компетентності.

Таблиця 2.4.

Рівні сформованості медіа- та інформаційної компетентності

Рівні	Особливості прояву медіа- та інформаційної компетентності
високий	Учень розуміє необхідність у формуванні медіа– та інформаційної компетентності, проявляє усвідомлений інтерес до оволодіння медіа- та інформаційними технологіями. Учень вміє самостійно шукати інформацію, аналізувати, відбирати, відтворювати, організовувати, перетворювати інформацію, використовувати її для самореалізації в діяльності; вміє критично ставитися до інформації, поширюваної в засобах масової інформації. Дана компетентність забезпечує формування навичок діяльності учнів в сфері інформації різних в навчальних дисциплінах, в програмах профільних і елективних курсів,

	а також дозволяє користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями та медіатехнологіями як засіб навчання і побудови індивідуального освітнього маршруту. Медіа і інформаційна компетентність динамічно зростає в міру освоєння старшокласником індивідуальної освітньої траєкторії і сприяє освоєнню медіа- та інформаційної культури.
середній	Учень вміє самостійно шукати інформацію, аналізувати, відбирати, намагається опанувати інформаційно-комунікаційними технологіями та медіатехнологіями, однак на практиці ускладнюється відтворити інформацію в електронному вигляді, не завжди критично ставиться до інформації, поширюваної в засобах масової інформації; не завжди використовує інформацію для самореалізації в діяльності.
низький	Учень недостатньо чітко розуміє важливість оволодіння медіа- та інформаційно-комунікаційними технологіями; при пошуку інформації потрібна допомога вчителя; не вміє критично ставитися до інформації, поширюваної в засобах масової інформації, не вміє відтворити інформацію як в друкованому, так і в електронному вигляді. В учня відсутнє бажання та прагнення використовувати отриману інформацію для своєї самореалізації в діяльності.

У ході експерименту в 2020/2021 навчальному році було опитано 24 осіб: 12 школярів старших класів Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради. В експерименті брали участь також 12 вчителів Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради. У ході експерименту встановлено, що в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради не велась робота щодо цілеспрямованого формування медіа- та інформаційної компетентності в учнів, тому їх медіа- та інформаційна компетентність на даному етапі розвивалася стихійно, інформаційно-розвиваюче середовище не було створено, був відсутній цілеспрямований механізм управління цим середовищем.

Мета констатуючого експерименту на даному етапі – виявлення рівня сформованості медіа- та інформаційної компетентності в учнів і вчителів. Завдання: 1) виявити найбільш популярні у школярів мотиви контакту з медіатекстами та інформаційними ресурсами; 2) визначити види найактивнішої медійної діяльності учнів і вчителів; 3) визначити наявність спеціальних знань, уявлень в сфері медіаосвіти в учнів і вчителів. Школярам і вчителям пропонувалися анкети з питаннями, відповідаючи на які необхідно було вибрати найбільш бажані теми і жанри різних видів медіа; вказати на мотиви контакту з медіатекстами; вибрати з декількох пропонованих видів відповідей той, який би вказував на бажаний вид активної медійної діяльності, а також навчаються пропонувалися незакінчені фрази, які необхідно було продовжити, і фрази, в яких містилася помилки, пов'язані з медіаосвіти, які необхідно було виправити. Важливо відзначити, що інформаційні, публіцистичні жанри популярні в учнів Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради від 59,8% до 73,5% школярів обрали ці жанри. У вчителів перевагу інформаційним жанрам в пресі віддають перевагу – 33%, аналітичним і публіцистичним – 23% і літературним – 20%. Ставлення до реклами в пресі у школярів Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради в цілому позитивне: від 12,8% до 13,7%> школярів здійснили вибір рекламних текстів як важливих і значимих для них, що не характерно для вчителів (0%), які залишили без вибору цей жанр. Привабливі для школярів жанри телепередач: від 62,75% до 80,5% учнів вибирають фільми, серіали, телеспектакль, вчителі ж воліють в телепередачах нариси, памфлети, ток-шоу (70%), інтерв'ю, репортажі, звіти (67,5%) і лише на третьому місці, як і в учнів, фільми, серіали, телеспектакль (60%). Музичним телепередач віддають свою перевагу від 47,1% до 63,4% о учнів. Лише 9%> школярів і 20% вчителів приваблює на телеекрані класична, джазова і фольклорна музика. Привабливі телевізійні ігри та конкурси для 34,1% школярів і

22,5%> вчителів. Однак варто зазначити, що інформація в пресі, по радіо і телебаченню значима для 50% школярів. Телерекламу дивляться із задоволенням від 6%> до 9% школярів, для вчителів цей вид реклами не представляє інтересу. На Інтернет-сайтах Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради віддають перевагу інформації. Від 52%> до 64,7%) школярів звертаються до Інтернету в пошуках необхідної їм інформації, ті ж переваги ми знаходимо і серед вчителів. 70% вчителів вважають за краще Інтернет-сайти для пошуку інформації та 60% для пошуку аналітичних і публіцистичних статей.

У ході емпіричного дослідження було встановлено, що літературні твори читають в режимі онлайн – 57,5%, і лише 25% учнів від загальної кількості, які брали участь в експерименті. Телевізійні та кінематографічні медіатекстів за допомогою мережі отримують лише 2,5%) вчителів, на відміну від учнів, які користуються активно ними продуктами. Від 53,7% до 66,7%) школярів користуються телевізійними і кінематографічними медіатекстами. Ставлення до мережевої реклами у школярів виявилася приблизно такими ж, як до телевізійної (від 4,9% до 7,8%) і як і раніше не викликало інтересу у вчителів. Для 97% школярів і 97,5%> вчителів Інтернет є привабливим і цікавим, лише 3% опитаних нами школярів і 2,5% вчителів не бачать в Інтернеті нічого для себе цікавого. Список бажаних жанрів у фільмах і телесеріалах очолили в учнів: 1) комедія (від 78,4% до 82,9%); 2) мелодрама (від 38,2% до 58,5%); 3) фантастика (від 38,2% о до 56,1%); 4) трилер (від 32,4% до 41,5%); 5) фільм жахів (від 28,4% до 36,3%); 6) казка (від 25,5% до 41,5%); 6) міф (від 19,6% до 29,3%), що цілком природно для веселого проведення часу. Складні жанри: трагедія (від 14,6% до 17,6%) і притча (від 2,9% до 7,3%) – виявилися найменш бажаний у виборі школярів.

У вчителів переваги в сфері жанрів фільмів і телесеріалах визначилися наступним чином: на першому місці, як і в учнів, комедія (50,2%); на другому – мелодрама (42,5%); третє місце розділили по кількості однакових

виборів мюзикл, оперета, детектив (35%). Менш привабливими для вчителів є такі жанри, як казка, міфи (7,5%), фільми жахів, трагедії (5%), фільми катастроф (7,5%). Синтез жанрів в учнів набрав від 14,6% до 24,5%), а у вчителів від 10,3%) до 12,7%, що свідчить про те, що як в учнів, так і у вчителів затребувані чітко визначені медійні жанри. Школярів, які не люблять фільми і серіали, виявилося небагато, від 2% до 2,4%, серед вчителів таких не виявилося. Незважаючи на відмінності в конкретних цифрах, загальна тенденція жанрових переваг школярів і вчителів в сфері медіа наступна: домінуюча орієнтація на інформаційні, аналітичні та розважальні жанри. Серед привабливих ігор для учнів Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради домінували головоломка / пазли (від 24,5% до 62,4%) – їх обирали, як правило, дівчатка. Рольових ігор віддали перевагу хлопчики (від 23,5% до 40,5%). В учителів були виявлені такі переваги: 1) музичні ігри вибрали (від 21,5% до 23,7%), 2) головоломки (від 14,2%) до 15,4%); 3) квести / розслідування (від 10,23% до 12,4%).

У цілому проведене дослідження показало, що стабільний інтерес школярів до комп'ютерних ігор, спостерігається розкид переваг школярів у виборі жанрів фільмів в діапазоні від 13,7% до 34,3%). П'яту частину опитаних школярів комп'ютерні / відео гри не приваблюють зовсім. У процесі дослідження було встановлено, що вчителі, на відміну від школярів, не виражають інтересу до відео і комп'ютерних ігор – 47,5%. Аналіз мотивів контактів навчаються з медіатекстами встановив, що школярі (39,8%) віддають перевагу історичним темам; 20,4% – спортивної, моральної і науково-технічної.

У вчителів вибір мотивів контактів був відданий: 1) історичної теми (60%); 2) шкільної, педагогічної (57,5%); 3) моральним темам (40%); науково-технічної та політичної (27,5%). практично однаково (12,5%) віддані переваги вчителями містичної, релігійної, психопатологічної, кримінальної темам. 10% вчителів віддає свій вибір любовної і науково-технічної темам.

Школярі Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради виявилися великими любителями пригодницької (47,8%) і екологічної тематики (22,9%).

Школярі отримують значну частину інформації і обмінюються нею через створення Інтернет-блогів, сайтів, спілкування в соціальних мережах та т.п. Аналіз мотивів контактів школярів з медіа (пресою, телебаченням, кінематографом, радіо, Інтернет і ін.) показав, що, незважаючи на їх розкид, спостерігається загальна тенденція – орієнтація учнів як на пізнавальні, так і на розважальні мотиви. Прагнення навчитися створювати і поширювати медіатекстів самому властиво лише 7,5% вчителів, у решти 92,5% вчителів такий мотив відсутня, що пов'язано з недостатнім досвідом роботи з Інтернетом. Аналіз частоти контактів показав, що школярі читають пресу щодня, а кілька разів в тиждень (53,7%). Вчителі ж, на відміну від школярів, читають пресу регулярно (47,5%), кілька разів на тиждень читають 40%. Школярі вважають за краще слухати радіо, ніж читати пресу, а вчителів віддають перевагу пресі, але з таким же інтересом слухають і радіо (37,5%). Щодня слухають радіо до 42,7%> навчаються. На відміну від школярів звичайних шкіл, які навчаються інноваційних шкіл грають в комп'ютерні ігри помірно. Декілька разів на місяць грають 11,3%) навчаються, рідко грають – 37,2%, не грають взагалі – 10,5%). Як показало анкетування, школярі набагато частіше дивляться телепередачі, ніж слухають радіо, читають пресу і грають в комп'ютерні ігри. Щодня переглядають телепередачі 90,3%, не дивляться телевизор всього лише 8,4%. Вчителі також віддають перевагу телепередачам (87,5%), немає вчителів, які б не дивилися телевизор.

Аналіз активної медійної діяльності вчителів показав, що створювати і активно використовувати мультимедійні презентації, портфоліо вміють 47,5%. Брати активну участь в Інтернет-групах, блогах за інтересами 30% вчителів. Створювати і активно використовувати Інтернет-сторінки, блоги вміють 27,5%) вчителів. Створювати і активно використовувати електронну

пошту можуть 82,5% вчителів. Створювати і активно використовувати фото- і відеотексти можуть 20% вчителів.

Для більш точного визначення рівня розвитку медіа- та інформаційної компетентності учнів і вчителів отримані результати зіставлялися з матеріалами письмових, творчих робіт, усних бесід.

Визначення компонентів інформаційної компетентності вчителя є одним з педагогічних умов її успішного становлення. Визначення необхідності та достатності, виділених нами і розглянутих вище компонентів інформаційної компетентності вчителя, проводилось методом експертних оцінок. Проведене анкетування вчителів з питань забезпеченості комп'ютерною технікою, можливості виходу в Інтернет, доступності комп'ютерної техніки для підготовки документів, проведення уроків з комп'ютерною підтримкою з навчальних дисциплін дало результати, які відображені в Додатку Б та Додаток В). Аналізуючи дані таблиці, можна простежити стабільну динаміку зростання використання педагогами інформаційних технологій в навчальному процесі, однак вона є недостатньою. Причини цього лежать в недостатньому досвіді володіння комп'ютером учителями, а також використання інформаційних технологій в освітньому процесі. Результати досліджень підтвердили необхідність побудови моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем в інноваційному закладі загальної середньої освіти, що створює умови для розвитку учнів та вчителя, що сприяє формуванню медіа- і інформаційної компетентності суб'єктів освітнього процесу. Другий етап – етап емпіричного дослідження полягав в проєктуванні структури управління інформаційно-розвивальним середовищем, реалізації узгоджених стратегічних, педагогічних та технічних її рішень.

На основі проведеного аналізу, обліку умов і специфіки запитів вчителів і учнів, їхніх інтересів, нахилів, здібностей спроектовано інформаційно-розвивальне середовище в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської

міської ради предметно-просторове середовище інноваційного закладу загальної середньої освіти включало:

- 1) комп'ютерний клас та предметні кабінети, мультимедійний кабінет;
- 2) електронну бібліотеку; 3) «Мультиплекс»; 4) видавничий центр;
- 5) мультимедіатеку і ін.

Особливу увагу в своєму дослідженні приділено проєктуванню «Мультиплекс» – багатофункціонального інтерактивного телекомунікаційного аудиторії-залу, який, на наш погляд, є універсальним і може бути здійснено в освітній установі будь-якого типу і виду. «Мультиплекс» призначався для комплексного використання актового залу в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти. Проведений нами в ході дослідження аналіз показав, що матеріально-технічний ресурс актового залу використовується неефективно, часто він є лише місцем проведення загальних зборів, свят, конференцій. Сучасне ж оснащення закладу загальної середньої освіти сьогодні сучасними мультимедійними засобами зв'язку дозволяє створити багатофункціональний інтерактивний зал. Тому нами розроблено проєкт зі створення «Мультиплекс». Практико-орієнтований створення багатофункціональної інтерактивної телекомунікаційної аудиторії-залу, в якому здійснюється не лише для виховного процесу, а й навчальної діяльності (лекції для паралелі класів, семінари-практикуми та ін.), що забезпечує максимальну завантаженість залу та підвищує його ефективне використання в якості ресурсу для розвитку учнів та вчителів. Багатофункціональність дозволяла використовувати центр «Мультиплекс» по-різному, в різних профільних змінах, таких як: «конференц-зал» для проведення засідань педагогічної ради, ради закладу загальної середньої освіти, учнівських та батьківських зборів, науково—практичних конференцій, телемостів, відкритих Інтернетуроків; «Концертний зал» для проведення свят, концертів, вистав, перегляду відеофільмів; «Майданчик для живого спілкування», психологічних тренінгів, презентацій, «круглих столів», Інтернет-дискусій в режимі онлайн; «Інтелектуальний клуб» для проведення

конкурсів, вікторин, інтелектуальних ігор. Кожна з конфігурацій центру «Мультиплекс» в розробленому проєкті має свої вимоги до обладнання та оформлення залу. Але, не дивлячись на різні вимоги до конфігурацій, є добре продумана комутаційна мережа, налагоджена система управління, які дозволяють легко трансформувати один профіль в інший. Оператор (учитель або учень закладу загальної середньої освіти) підключає все необхідне обладнання і управляє технікою в ході заходу. Центр «Мультиплекс» володіє наступними характеристиками: інтерактивністю, телекомунікативністю, трансформативністю і багатофункціональністю. Інтерактивність «Мультиплекс» забезпечується наявністю інтерактивного планшета і та документ-камери для доповідача, які передають відеоряд на великий екран через стаціонарний проєктор та паралельно на монітори президії. Другий мобільний проєктор виводить зображення на пересувну інтерактивну дошку, яка може розташовуватися в будь-якій точці залу. При проведенні «круглих столів», вікторин, інтелектуальних ігор з учнями використовується система голосування (30 радіопультів). Телекомунікативністю визначається наявністю високошвидкісної Інтернет-лінії, яка винесена до пульта управління оператора, системи відеоконференцзв'язку, системи супутникового телебачення. Всі мультимедійні засоби, звукопідсилююча система підключені до пульта оператора. Друга половина залу-аудиторії використовується для нарад педагогічного колективу, Ради закладу загальної середньої освіти, читання лекцій, засідань «круглого столу» і т.п. Велика частина мультимедійного обладнання (інтерактивний планшет, інтерактивна дошка, документ-камера, додатковий проєктор, монітори, ноутбуки) може використовуватися в навчальних кабінетах для проведення інтерактивних уроків, так як кожен з елементів є самостійним модулем при створенні необхідної конфігурації. Трансформованість та багатофункціональність «Мультиплекс» сприяє активному включенню в освітній процес усіх суб'єктів освітнього процесу (учнів, вчителів, батьків, громадськості), а також забезпечує максимальне використання ресурсів залу для підвищення

якості сучасної освіти і виховання. При створенні психолого-дидактичного середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти особливу увагу приділяли як створення психолого-педагогічних умов, так і використання освітніх програм в умовах інформаційно-розвивального середовища і засобів, що сприяють інформаційного взаємодії між вчителями, учнями та батьками, в результаті якого відбувається розвиток особистості та формування медіа- та інформаційної компетентності.

Першою організаційно-педагогічною умовою управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційної закладу загальної середньої освіти виступає організація безперервної внутрішкільної системи підвищення кваліфікації вчителів в сфері інформатизації освіти. Вчені (О.Г. Тринітатська, С.Ф. Хлебунова) відзначають: в педагогічній науці недостатньо розглядаються проблеми змісту, форм, методів внутрішкільного підвищення кваліфікації управлінських та педагогічних кадрів в галузі інформатизації освіти, формування медіа-та інформаційної компетентності; не враховується специфіка інноваційних шкіл і, отже, слабо забезпечується ефективна підготовка вчителів до роботи в постійно мінливій інформаційному середовищі. Як наслідок, у вчителів знижується особиста мотивації до впровадження інформаційних і медіатехнологій в освітній процес закладу загальної середньої освіти, що закономірно веде до певного розриву в його теоретичної підготовки та практичної діяльності [78]. Автори приходять до висновку, що в сучасних умовах бурхливого розвитку медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій необхідно здійснювати підвищення кваліфікації вчителів безпосередньо в інноваційному закладі загальної середньої освіти. Школа дозволяє враховувати особистісно-професійні інтереси і практичні потреби вчителів і учнів. В роботі внутрішкільної системи підвищення кваліфікації інноваційного закладу загальної середньої освіти повинні бути задіяні кадрові та науково-методичні ресурси регіональних університетів та інститутів. У дослідженнях Г.А. Лебедевої, Д. Матрос, Д. Полева, Н. Мельнікової відзначається, що в сучасному

інформаційному суспільстві особливу роль відіграє компетентність вчителя в галузі проєктування освіти і використання інформаційних та комунікаційних технологій в сфері підвищення якості освіти [50, с. 70; 53, с. 80].

Внутрішкільна система підвищення кваліфікації інноваційного закладу загальної середньої освіти, володіючи автономністю, самостійністю у виборі напрямів і технологій навчання, створює найбільш комфортні умови для виникнення і прояву колективного педагогічної творчості в розробці різних інновацій в сфері інформатизації: створення мережових спільнот, медіасередовища, електронних освітніх ресурсів і ін.

Завдяки наявності в структурі управління інноваційним закладом загальної середньої освіти фахівців, керівних і керуючих, вдається підтримувати високий рівень кваліфікації педагогічних кадрів у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Як показало проведене нами дослідження, найбільш ефективними органами в сфері управління інноваційним закладом загальної середньої освіти, що займаються проблемами підвищення кваліфікації, є: адміністрація закладу загальної середньої освіти, керівники методичних об'єднань, творчих груп. Вони здійснюють безпосереднє керівництво всім процесом внутрішкільного підвищення кваліфікації в інноваційному закладі загальної середньої освіти, починаючи з процесу аналізу стану рівня професіоналізму вчителів в сфері використання медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій, розробки програми і положення про внутрішкільної системи підвищення кваліфікації, підбору і використання ефективних технологій та завершуючи створенням стимулюючої системи навчання, спрямованої на отримання якісного передбачуваного результату. Необхідно підкреслити і особливу роль адміністрації закладу загальної середньої освіти, яка полягає у виборі для кожного вчителя теми дослідження та розробки механізмів підтримки рівня мотивації, а також супроводу педагогів в освітньому просторі закладу загальної середньої освіти. Основними елементами у внутрішкільній системі підвищення кваліфікації є: цілі та завдання, зміст навчального матеріалу,

групові та індивідуальні форми навчання, а також творчі групи та ін. Програма внутрішкільного підвищення кваліфікації має модульну побудову. Кожен модуль містить цілі, інформаційний та практичний матеріал, методичні рекомендації із зазначенням термінів навчання. Творчі групи вчителів можуть брати участь в розробці індивідуальних програм навчання і розвитку учнів і вчителів; здійснювати науково-методичну, дослідницьку та експериментальну роботу; узагальнювати інноваційний досвід, контролювати процес навчання і впливати на прийняття управлінських рішень.

Створення систем автоматизованого шкільного управління було другою організаційно-педагогічною умовою управління. В управлінні інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти використовується автоматизована система управління школою «Програмний комплекс «1С: Управління школою» надає можливості для: систематизації даних про співробітників та учнів автоматизації питань планування та організації навчального процесу, адміністративно-фінансової та господарської діяльності; автоматизації бібліотечної діяльності; організації обліку харчування.

Третя умова – науково-методичний супровід учнів та вчителів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Науково-методичний супровід учнів та вчителів в умовах застосування медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій передбачало з боку вчителів і керівників пошук нових різноманітних джерел інформації. У предметних галузях ними виділявся різнорівневий зміст, визначалися соціально значущі проблеми, які ставали в майбутньому темами індивідуальних і групових проєктів учнів, наукової, творчої і практико-орієнтованої спрямованості. Педагоги розробляли програмно-методичні матеріали, програми тренінгів спілкування, переліки сайтів, на яких старшокласники могли спілкуватися з приводу вирішення проблем особистісного характеру; сценарії позакласних заходів; докладні освітні програми, включають тематичні переліки літератури і сайти

для їх вивчення; нетипові, нестандартні завдання, тести та вправи. Спільно зі старшокласниками розроблялися пакети для кожної навчальної теми, особистісно і соціально значущої проблеми: «рекомендовані сайти в Інтернеті», «рекомендована література», «творчі роботи», «участь у соціальнозначущих проєктах». До методичних матеріалів був забезпечений вільний доступ, додатково створювалися робочі зошити самоосвіти з окремих дисциплін, в яких навчаються підсумовувати вся інформація по конкретних предметів і темам.

Четверта організаційно-педагогічна умова – створення мережових спільнот навчаються та вчителів для взаємодії з методичними центрами (на муніципальному, регіональному, державному рівнях) для обміну педагогічним досвідом. А.М. Цирульников відзначав, що мережі – це особливий тип організації освіти, орієнтований на того, хто навчається, і дозволяє управлінським кадрам реалізовувати соціокультурний підхід в освіті завдяки властивостям мережевого управління: широкої спеціалізації, децентралізації; відсутністю монополії на прийняття рішень і т.п. [90, с. 91].

Одна з проблем, над якою працює педагогічний колектив Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради, – управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, що створює умови для самопізнання, самореалізації особистості в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти за рахунок розробки індивідуальних освітніх траєкторій учнів (10 – 11 клас). Одним з основних напрямків розвитку закладу загальної середньої освіти є формування відкритого освітнього простору. Навчання в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради здійснюється в мережевій взаємодії в комплексі «школа – ЗВО» на принципах співпраці, кооперації та проєктної діяльності. Основа для виникнення такої освітньої мережі – соціокультурні ініціативи, запити батьків і громадськості. Школа реалізує такі додаткові освітні програми:

програма закладу загальної середньої освіти, що забезпечує додаткову поглиблену підготовку учнів в галузі інформаційно-комунікативних технологій (5–9 класи); програма середньої (повної) загальної освіти, що забезпечує додаткову поглиблену підготовку учнів в галузі інформаційно-комунікативних технологій на базі обрання.

Шоста організаційно-педагогічна умова – використання в інноваційному закладі загальної середньої освіти моніторингу, що враховує специфіку інформаційно-розвивальним середовища закладу загальної середньої освіти. Вважаємо за необхідне підкреслити, що при побудові моніторингу в його основі необхідно використовувати комплекс критеріїв та індикаторів. Ми виділили такі критерії: мотиваційно-споживацький, пізнавальний, креативний для оцінки ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти. Кожному критерію ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти відповідали індикатори. Критеріальні індикатори дозволили нам віднести учнів (за сформованими характеристиками) до трьох рівнів: низького, середнього, високого (Таблиця 2.5).

Таблиця 2.5.

**Критерії ефективності управління інформаційно-розвивальним
середовищем закладу загальної середньої освіти**

Критерії	Індикатори
Мотиваційний	1.1. Зацікавленість учнів в отриманні нової інформації; в пошуку матеріалів для навчальних, наукових, дослідницьких цілей. 1.2. Можливість і готовність учнів брати участь в різних діалогах з творцями гіпертекстів і медіатекстів, до критики їх позиції. 1.3. Самостійне створення учнями гіпертекстів і медіатекстів при вивченні конкретних прикладів творчості професіоналів. 1.4. Часті контакти з різними видами гіпер-і медіатекстів.
Пізнавальний	2.1. Знання більшості базових термінів, що містяться в

	<p>курсах по інформаційно-комунікаційних технологій та медіаосвіти; специфіки медійного мови.</p> <p>2.2.Особистісно-розвивальний зміст програм, курсів з вибору, факультативів для учнів.</p> <p>2.3. Розуміння впливу на аудиторію засобів масової комунікації, інформаційних та медіатехнологій, критичне ставлення до засобів масової інформації, розуміння відмінностей емоційної і осмисленої реакції на критерії.</p> <p>2.4. Наявність практичних умінь та здібностей, що дозволяють здійснювати самостійний вибір, а також створення і поширення інформаційних і медіатекстів різних видів; вміння активного самоосвіти в інформаційно-розвивального середовища.</p>
Креативний	<p>3.1. Високий рівень розвитку творчих здібностей, які проявляються в когнітивної, проєктивної, дослідницької, художньої та ін. Видах діяльності, пов'язаних з інформаційно-комунікаційних та медіаосвіти.</p> <p>3.2.Створення авторських програм, курсів з використанням медіа та інформаційних технологій.</p> <p>3.3. Розробка індивідуальних програм навчання і індивідуальних траєкторій учнів.</p> <p>3.4. Використання варіативних форм навчальної роботи (творчих майстерень, майстер-класів, «круглих столів» та ін.), Підтриманих засобами медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій; якість і ефективність управління розвитком інноваційного закладу загальної середньої освіти.</p>

Означений перелік організаційно-педагогічних умов, критеріїв ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти з урахуванням ризиків є тим мінімумом, який необхідний для розвитку суб'єктів освітнього процесу в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти і може бути доповнений з урахуванням специфіки конкретного освітнього закладу.

2.3. Технології та методи спрямовані на формування інформаційно-розвивального середовища закладу загальної середньої освіти

Під технологією ми розуміли наукове проєктування та точне відтворення гарантують успіх дій адміністрації закладу загальної середньої освіти, спрямованих на досягнення запланованих цілей. Управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти для розвитку учнів та вчителів реалізовувалася за допомогою наступних технологій: 1) технології тьюторіальної підтримки та супроводу учнів та вчителів в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти; 2) технології педагогічного проєктування освітніх модулів персоніфікованих програм. Розглянемо кожен з технологій більш детально. Технологія тьюторіальної підтримки та супроводу учнів і вчителів в інформаційно-розвивальним середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти, розроблено в рамках наукового закладу загальної середньої освіти О.Г. Тринітатської, націлена на виділення основних функцій тьютора (допомога у вирішенні проблем, пов'язаних з використанням медіа та інформаційних технологій в освітньому процесі; апробацією цифрових ресурсів; оптимізацією самостійної діяльності, побудовою індивідуальних освітніх траєкторій розвитку). Дана технологія забезпечила кожному суб'єкту освітнього процесу в інформаційно-розвивальному середовищі закладу загальної середньої освіти можливість для організації своєї пізнавальної діяльності, як продуктивної, так і творчої. Зміна процесу навчання та інформаційно-розвивального середовища привели до появи нової ролі – вчителя–тьютора. Учитель–тьютор здійснює педагогічний супровід учнів, і його діяльність спрямована на роботу з суб'єктивним досвідом учня. Завдання вчителя–тьютора – допомогти студенту отримати максимальну віддачу від навчання, стежити за ходом навчання, здійснювати зворотний зв'язок з виконанням завданням,

психолого-педагогічний супровід учнів. Тьюторіальна система в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради вводилася поряд з кураторством, що передбачає виконання традиційних функцій класного керівника і координацію діяльності тьюторів, працюючих в класі. По-перше, до складу тьюторів увійшли, компетентні в галузі медіа та інформаційних технологій вчителі, які хочуть і здатні надати необхідну допомогу як навчаються, так і своїм колегам в галузі використання інформаційно-комунікаційних, медіатехнологій, очолив цю роботу заступник директора. По-друге, ці вчителі-тьютори здатні були не лише вирішувати проблеми, що виникають в учнів, а й навчати способам дозволу проблем своїх колег. Участь школярів в роботі груп, керованих тьюторами, було добровільним: учні вибирали тьютора відповідно до особистого перевагою. Вони могли також, за бажанням, не входити до складу мікрогруп, які працюють з тьюторами. Як показав досвід роботи з тьюторіального супроводу, оптимальний кількісний склад мікрогруп від 4–х до 7 осіб. Групи можуть складатися з учнів одного або декількох класів, бути різновіковими. За бажанням до роботи груп можуть підключатися і навчаються молодших класів. Старшокласники також можуть брати участь в тьюторіальному супроводі учнів за умови, якщо мають особисті досягнення в освоєнні медіа- та інформаційних технологій. Тьюторіальні групи, керовані старшокласниками, стали основою для учнівського самоврядування в закладі загальної середньої освіти. Тьюторіальна система (педагогічне курирування невеликої групи учнів) вводилася в 8–11–х класах Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради з метою поглиблення індивідуалізації навчально-виховної роботи з учнями допрофільних та профільних класів а також з метою формування медіа- та інформаційної компетентності.

У процесі своєї діяльності тьютор вирішував такі завдання: 1) виявляти та розвивати пізнавальні інтереси, схильності і здібності учнів; створювати

умови для інформаційно-комунікативної діяльності та поглибленої підготовки учнів в сфері застосування сучасних медіа і інформаційно-комунікативних технологій; 2) підтримувати мережеві спільноти навчаються і вчителів; 3) задовольняти потреби учнів у вільному нерегламентованому спілкуванні; 4) здійснювати психолого-педагогічну підтримку учнів; 5) розвивати медіа-та інформаційну компетентність учнів.

Тьюторський супровід вчителів здійснював керівник лабораторії проблематики. Тьютор допомагав учителям вирішувати проблеми, пов'язані з: 1) методичними прийомами використання медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі; 2) підготовкою наочних і дидактичних матеріалів засобами Microsoft Office, Notebook, використанням Інтернет; 3) створенням методичних розробок для участі в міських, обласних та всеукраїнських конкурсах; 4) апробацією цифрових (електронних) освітніх ресурсів; 5) навчанням роботі з інтерактивною дошкою, лабораторним обладнанням, цифровими мікроскопами, єдиної колекцією цифрових (електронних) освітніх ресурсів.

Основні напрямки роботи з тьюторського супроводу учителів:

1. Індивідуалізація освітнього процесу в допрофільних і профільних класах з освоєння медіа- та інформаційних технологій.
2. Організація навчально-дослідницької діяльності.
3. Проєктна діяльність вчителів.

Тьютор надає істотну допомогу вчителям з проєктування локальних інформаційно-розвиваючих середовищ та управління. У процесі проведення експерименту нами були розроблені функції тьютора, які полягали в наступному: 1) оптимізація самостійної навчальної діяльності учнів; 2) методична підтримка творчих груп учнів, лабораторії проблематики, технічної лабораторії, що забезпечують інфраструктурну підтримку процесів інформатизації освіти в інноваційному закладі загальної середньої освіти; 3) психолого-підтримка; 4) професійно-консультаційна підтримка педагогів в галузі освоєння і впровадження медіа- та інформаційно-комунікативних

технологій; 5) розширення сфери неформального спілкування через мережеві спільноти учнів і вчителів.

В управлінні інформаційно-розвивальним середовищем в Комунальній установі Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради свою ефективність довів метод створення творчих груп, як самостійних одиниць лабораторії проблематики. До складу творчих груп входили учитель-тьютор, вчителі та учні сформованою інформаційною компетентністю.

Мета: освоєння сучасних медіа і інформаційно-комунікаційних технологій і їх використання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти; створення банку даних по використанню медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій.

Зміст діяльності творчої групи.

1. Тьютор розкриває можливості медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій та їх використання в інноваційному закладі загальної середньої освіти; демонструє фрагменти використання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти медіа- та інформаційних ресурсів, Інтернету, сучасних цифрових та електронних освітніх ресурсів, наявних в даному закладі загальної середньої освіти.
2. Члени творчої групи: приступають до створення локальних інформаційно-розвивальних середовищ (з використанням існуючих інформаційних середовищ); створюють авторські електронні ресурси, такі як: матеріали для поглибленого вивчення курсів, дидактичні матеріали для практикумів; засоби автоматизованого контролю.

Впровадження в освітній процес представлених вище методів і технологій з управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти сприяло ефективному формуванню медіа- та інформаційних компетентностей учнів та вчителів за рахунок інтенсивної активізації ресурсів особистості.

Важливо для формування медіа- та інформаційної компетентності учнів в умовах інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти звернути увагу на такі позиції. По-перше, при формуванні медіа- та інформаційної компетентностей учнів необхідно максимально і в комплексі використовувати такі види діяльності, як: навчальну, пізнавальну, проєктну, технічну. По-друге, необхідно організувати самостійну роботу школярів в умовах інформаційно-розвивального середовища. Самостійна робота учнів повинна бути спрямована на розвиток особистісних якостей учнів, їх творчому мисленню, внутрішній та зовнішній самоорганізації. По-третє, в процесі викладання варіативних психологічних дисциплін в рамках профільних курсів з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій створити умови для розвитку і вдосконалення творчої індивідуальності школяра.

У рамках нашого дослідження розроблено технологію педагогічного проєктування освітніх модулів персоніфікованих програм. Технологія передбачала розробку освітніх модулів, що сприяють розвитку дослідницької активності вчителів, формування особистісно-професійних компетенцій у галузі управління інформаційно-розвивальним середовищем і сприяла підготовці управлінських і педагогічних кадрів до роботи в інформаційно-розвивальному середовищі. Технологія педагогічного проєктування освітніх модулів персоніфікованих програм включала в чотири основні етапи, пов'язаних з розробкою: 1) специфікацій модулів, що містять загальну характеристику (назва, цілі та результати навчання, критерії оцінки результатів, рівні засвоєння, вимоги до об'єкту оцінки, вхідні вимоги, нормативну тривалість навчання, пояснювальну записку); 2) оціночних матеріалів модулів, що містять сукупність дидактичних вимірювальних засобів, призначених для встановлення рівня досягнення професійних результатів навчання; 3) навчальних матеріалів модулів, програм, методичних рекомендацій, що містять коло питань і проблем для обговорення (у тому числі парного, групового); 4) рефлексивних матеріалів,

що містять завдання, питання, спрямовані на осмислення роботи, виконаної в ході вивчення модуля, на співвіднесення результату з ситуаціями реальної практики, на планування подальшого професійного розвитку. Розглянемо основні змістовні лінії програми варіативного спецкурсу «Управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти». Він включає в себе такі навчальні модулі:

Модуль 1. Товариство і освіту. Державна політика в системі загальної освіти (6 год.).

Стратегія розвитку освіти до 2021 р. Актуальні завдання та напрямки розвитку. Сучасні вимоги до підготовки нового вчителя.

Модуль 2. Теоретико-методологічні основи управління інформаційно-розвивальним середовищем в умовах модернізації освіти (24 год.).

Поняття інформаційно-розвивального середовища, орієнтованого на досягнення нових освітніх результатів. Сутність та специфіка інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти, формування і підтримка інформаційно-розвивального середовища засобами внутрішкільного управління. Педагогічний потенціал інформаційно-розвивального середовища для розвитку особистості учнів і вчителя.

Модуль 3. Психологічні аспекти управління інформаційно-розвивальним середовищем (6 год.).

Сучасні концепції побудови психологічно безпечної інформаційно-розвивальним середовища. Проектування психологічно безпечної інформаційно-розвивальним середовища. Основи організації роботи зі створення психологічно безпечного інформаційно-розвивального середовища.

Модуль 4. Організація освітнього процесу в інформаційно-розвивальним середовищі (36 год.).

Основні дидактичні характеристики та властивості інформаційно-розвивального середовища. Поняття електронного та цифрового освітнього ресурсу середовища і їх орієнтація на досягнення нових освітніх результатів.

Навчальний матеріал як компонент інформаційно-розвивального середовища. Дидактичні можливості засобів медіа- та інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні інформаційно-розвивального середовища. Використання ресурсів мережі Інтернет на уроках і в позаурочній роботі. Така змістовна основа методичної системи підготовки вчителів до роботи в інформаційно-розвивальному середовищі дозволила створити умови для вироблення проєктувальних умінь вчителя з формування інформаційно-розвивального середовища та управління ним. Нами використовувалися також технології, широко відомі в практиці управління (проблемно-пошукові: «мозкова атака», «проблемного викладу», «дослідницького навчання», «технологія проєктування навчального процесу в інформаційно-розвивальному середовищі та ін.; інформаційно-комунікаційні («акваріум», «дискусія-діалог», «проблемна дискусія» і ін.); імітаційно-рольові (технологія «case study» (навчальні ситуації), «навчальні ігри» та ін.). В рамках гуманістичної парадигми ми використовували технологію «case study» (навчальні ситуації), яка створювала умови для розвитку умінь аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальні варіанти і планувати їх здійснення. В умовах інформаційно-розвивального середовища Комунальної установи Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради, що є базовою експериментальним майданчиком для проведення емпіричного дослідження, широко використовувалися в профільному навчанні школярів такі ситуації: ситуація – ілюстрація, ситуація – проблема, практична ситуація, ситуація вибору, ситуація – оцінювання. Ситуація – проблема містила конфлікт (життєвий, науковий, соціальний), дозвіл якого вимагало професійного рішення. Ситуація – оцінювання вимагала оціночної діяльності, вираження своєї думки, відносини, позиції. Ситуація вибору – пропонувалася, коли можливі різні варіанти дій і потрібно прийняти аргументоване рішення про вибір одного з них. Практична ситуація, коли відомий очікуваний результат і заданий спосіб його отримання, а учням,

необхідно «приміряти» його до себе. Використання технології «case study» (навчальні ситуації) в освітньому процесі Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради дозволило посилити зв'язок між теорією і практикою, а також навчити школярів оцінювати ситуацію; вибирати з безлічі альтернативних варіантів відповідно до вироблених раніше критеріїв найбільш доцільне рішення і розробляти практичну модель його реалізації.

Проектне навчання трактується вченими А.В. Бичковим, Т.Г. Волченкової, І.В. Нікішиної як технологія, спрямована на розвиток діяльності, завдяки якій створюються умови для самоактуалізації, самореалізації учня [12, с. 18; 60, с. 31]. Автори відзначають, що в проектній діяльності створюються комфортні умови для особистісного зростання за рахунок рівних можливостей та врахування індивідуальних особливостей учнів. Технологія проектного навчання показала свою універсальність в формуванні медіа- та інформаційної компетентності, знайшовши широку сферу застосування в освітньому процесі Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради, в реалізації завдань щодо розвитку навичок проектування, планування; реалізації творчого задуму, а також підвищення мотивації учнів і професійного самовизначення.

Метод вимушеного припущення в процесі навчання ставить школяра в ситуацію, в якій він, використовуючи отриману з різних джерел інформацію, може розвивати і обґрунтовувати гіпотезу. Якщо ж вона не підтверджується, учневі дозволено її коригувати або висувати нову версію, в результаті чого школяр набуває нового знання. Одним з найбільш відомих методів, заснованих на використанні інформаційних і комунікаційних технологій, вважається навчальний комп'ютерне моделювання. Його освітнє значення, роль у формуванні мислення учнів загальновизнана. Сьогодні досить актуальною представляється задача подальшого розвитку цього методу в

умовах навчального процесу в інформаційно-розвивальному середовищі. Сучасна концепція навчального моделювання визначає чотири освітніх дії:

- 1) послідовність моделей – учневі вводять в предметну галузь, пропонуючи йому послідовність відповідних моделей; 2) завдання – учню дають завдання на дослідження, прогнозування і т. д.; 3) пояснення – учневі пропонують виконати ряд дій (за зразком, аналогією, функціональних); 4) робочі гіпотези – учня тренують в умінні висувати гіпотези. Метод реінтеграції, що дозволяє в процесі спільних дискусій здобувати неформальні знання. Для того щоб оволодіти майбутньою професією, школяреві потрібно отримати доступ до неформальних знань професіоналів і таким чином як би увійти в певне «професійне співтовариство». Інформаційно-розвивальне середовище, заснована на використанні засобів медіа- та інформаційних технологій, дозволяє організувати віртуальні професійні та навчальні групи, що працюють в асинхронному режимі. Піддавши ретельному і всебічному вивченню перераховані вище методи, ми можемо сказати, що методи навчання, застосовувані саме в умовах навчального процесу, побудованого в інформаційно-розвивальному середовищі, в більшій мірі орієнтовані на досягнення нових освітніх результатів.

Таким чином, в ході емпіричного дослідження було встановлено, що дані технології та методи ефективні для формування медіа- та інформаційної компетентності. Аналіз даних доводить дієвість і ефективність розробленої моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, яка дозволяє створити умови для формування інтегрованої медіа- та інформаційної компетентності учнів і вчителів.

Висновки до розділу 2

В основу моделі управління інформаційно-розвивальним середовищем були покладені основні принципи: системності – передбачає управління об'єктами і суб'єктами освіти в їх сукупності; підвищення різноманітності і інформаційно-розвивального середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти, згідно з яким різноманітність культурних контекстів інформаційно-розвивального середовища збільшує можливість вибору індивідуальних траєкторій навчання для суб'єктів освітнього процесу; доступності інформаційно-розвивального середовища – забезпечує можливість отримання доступу до її ресурсів з будь-якої точки віддаленого доступу і передачі їх на інші адреси віддаленого доступу; відкритості – передбачає масове використання інформаційних, медіа- та електронних освітніх ресурсів суб'єктами освітнього простору інноваційного закладу загальної середньої освіти; адаптивності інформаційно-розвивального середовища – забезпечує здатність будь-якої інформаційної та медіа технології до адаптації відповідно до конкретної специфіки предметного навчання; ефективності інформаційно-розвивального середовища – вимагає збільшення ефективності та продуктивності за рахунок скорочення часу на пошук і передачу об'єктів середовища та інші.

Модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти включає такі компоненти: мотиваційно-цільовий, що включає мету і завдання з створення організаційно-педагогічних основ управління інформаційно-розвивальним середовищем для розвитку, самореалізації та самовизначення учнів і вчителів в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти; контентно-концептуальний, що містить набір основних принципів управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти; навчально-методична (творча лабораторія, лабораторія проблематики, методична рада), орієнтований на інформатизацію навчальної

діяльності учнів і підготовку вчителів до суб'єкт-суб'єктним взаємодії і включає комплекс заходів, спрямований на ефективне здійснення діяльності закладу загальної середньої освіти в сфері інформатизації; інформаційно-аналітичний включає електронну бібліотеку, електронну базу даних на учнів і співробітників, медіатека, електронне сховище інформації за допомогою яких, здійснюється інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності закладу загальної середньої освіти, формування, використання і захист її інформаційних ресурсів; технічної підтримки, забезпечує оперативне управління і здійснює загальний контроль за станом, технічною справністю ТСО, наявністю документації з обліку, зберігання і ремонту техніки; технологічний обумовлює оволодіння керівними і педагогічними кадрами освітніми та управлінськими технологіями, орієнтованими на ефективну роботу інноваційного закладу загальної середньої освіти; оціночно-результативний забезпечує оцінку ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти, включаючи самооцінку і самопостереження.

Організаційно-педагогічні умови управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти сприяють розвитку особистості учнів і вчителів і конкретизуються через:

- організацію безперервної внутрішкільної системи підвищення кваліфікації вчителів в сфері інформатизації освіти;
- створення систем автоматизованого шкільного управління;
- науково-методичний супровід учнів і вчителів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій;
- створення мережових спільнот учнів і вчителів для взаємодії з методичними центрами (на муніципальному, регіональному та державному рівнях) для обміну педагогічним досвідом;
- спільне (учні та вчителі) проєктування і створення електронних навчальних матеріалів, цифрових освітніх ресурсів;

– використання в інноваційному закладі загальної середньої освіти перманентного моніторингу.

Існують групи ризиків, що виникають в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти: Перша група ризиків обумовлена недостатньою готовністю педагогів до проєктування інформаційно-розвивального середовища, відсутністю сформованої інформаційної та медіакомпетентності. Друга група ризиків пов'язана з непродуктивною і несвоєчасною обробкою, зберіганням і передачею інформації вчителями шкіл. Третя група ризиків в інформаційно-розвивальному середовищі створюється системою оцінювання діяльності освітнього закладу. Четверта група ризиків обумовлена помилками в змісті інформації, викликаними, з одного боку, відсутністю чітких орієнтирів в запитах інформації суб'єктами освіти на різних стадіях впровадження інновації, з іншого боку, надходженням в процесі інноваційної діяльності закладу загальної середньої освіти різномірної і часто суперечать інформації, обробці та аналізу. П'ята група ризиків в інформаційно-розвивальному середовищі пов'язана зі сферою свідомого управління інформаційними потоками, відсутня реалізація принципу диференціації інформації (не виділені види інформаційних потоків, властивості одного виду потоку приписують іншому потоку, існування одного з видів інформаційних потоків заперечується, відбувається його підміна іншим видом).

ВИСНОВКИ

Виконане дослідження вирішило поставлені завдання та дає підставу сформулювати такі узагальнені висновки:

1. Проведене дослідження дозволило розкрити поняття теорії управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти.

Управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти – організація освітнього процесу, що забезпечує комплексну інформатизацію інноваційного закладу загальної середньої освіти, цілісність суб'єктно діяльнісного становлення учнів і особистісно-професійного розвитку педагога, а також формування їх медіа- та інформаційної компетентності.

Інформаційно-розвивальне середовище закладу загальної середньої освіти – це сукупність умов та можливостей для розвитку особистості, що дозволяють виявляти та систематизувати інформаційні та медіа технології, що орієнтують учнів і вчителів на цінності розвитку та саморозвитку.

Сутнісними характеристиками інформаційно-розвивального середовища, що дозволяють позначити ті реальні зміни, які відбуваються в освітньому середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти, є: цілісність – можливість охоплення всіх сторін життєдіяльності освітньої установи в сукупності з інноваційними процесами; відкритість – створення умов для вступу в різноманітні відносини з обміну інформаційними ресурсами з зовнішнім середовищем; продуктивність – створення умов для появи поряд з внутрішньоособистісним результатом життєдіяльності закладу загальної середньої освіти інших об'єктивних результатів, таких як педагогічні інновації, соціальні проєкти та ін., що мають безпосередню соціальну цінність; мультимедійність – можливість різноманіття використання різноманітних медіа- та інформаційних технологій з метою взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу при передачі, використанні, перетворенні та поширенні інформації і медіа текстів в умовах розвивального

середовища інноваційного закладу загальної середньої освіти; структурованість – зв'язаність всіх елементів системи лінійними або ієрархічними зв'язками між собою; керованість – здатність змінюватися під цілеспрямованим впливом для подальшого розвитку і вдосконалення; самоорганізованість – здатність структуруватися без впливу зовнішніх чинників; адаптивність – прагнення до адаптації до постійно змінюваних матеріальним і соціокультурних умов освітнього закладу.

Поняття «інноваційний заклад загальної середньої освіти» – заклад загальної середньої освіти, що орієнтується у своїй діяльності на власну концепцію та програму розвитку і реалізує на практиці нові соціокультурні моделі (проекти, системи) освітньої діяльності засобами інформаційних та медіатехнологій. Для таких закладів загальної середньої освіти характерний постійний пошук і безперервний розвиток в умовах інформатизації освіти, спрямоване на створення умов для задоволення потреб всіх суб'єктів освітнього процесу і отримання високої якості освіти.

Поняття «медіа- та інформаційна компетентність» – сукупність якостей суб'єкта (знань, умінь, навичок, способів діяльності), придбаних в процесі взаємодії з медійними та інформаційними засобами, що дозволяють йому протистояти ризикам інформаційних потоків зовнішнього і внутрішнього середовища і ефективно вирішувати освітню мету та завдання в контексті глобального використання інформаційних технологій в освіті, а також в умовах диверсифікації освітніх програм в розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти.

2. Розроблено модель управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти, що включає взаємопов'язані компоненти: мотиваційно-цільовий, що включає цілі і завдання зі створення організаційно-педагогічних основ управління інформаційно-розвивальним середовищем для розвитку, самореалізації і самовизначення учнів і вчителів в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти; контент-концептуальний, що містить набір основних

принципів управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти; науково-методичний (творча лабораторія, лабораторія проблематики, методична рада), орієнтований на інформатизацію навчальної діяльності учнів і підготовку вчителів до суб'єкт-суб'єктним взаємодії, а також визначає комплекс заходів, спрямованих на ефективне здійснення діяльності школи; інформаційно-аналітичний (електронна бібліотека, електронна база даних на учнів і співробітників, мультимедіатека, електронне сховище), який здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності школи, формування, використання і захист її інформаційних ресурсів; технічна підтримка, що забезпечує оперативне управління та здійснює загальний контроль за станом, технічною справністю технічних засобів навчання, наявністю документації з обліку, зберігання і ремонту техніки; технологічний, що забезпечує систему управлінських технологій і методів роботи адміністрації з педагогами, націлених на формування інформаційно-розвивального середовища; оцінно-результативний, що передбачає оцінку ефективності управління інформаційно-розвивальним середовищем в умовах інноваційного закладу загальної середньої освіти, включаючи самооцінку і самопостереження.

3. Виокремлено організаційно-педагогічні умови управління інформаційно-розвивальним середовищем інноваційного закладу загальної середньої освіти: організація безперервної внутрішкільної системи підвищення кваліфікації вчителів в сфері інформатизації освіти; створення систем автоматизованого шкільного управління; науково-методичний супровід учнів і вчителів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій; створення мережевих спільнот учнів вчителів для взаємодії з методичними центрами (на муніципальному, регіональному та державному рівнях) для обміну педагогічним досвідом; спільне (учні та вчителі) проєктування і створення електронних навчальних матеріалів, цифрових освітніх ресурсів; використання в інноваційному закладі загальної середньої освіти моніторингу.

4. Встановлено оптимальні освітні та управлінські технології із впровадження даної моделі, спрямовані на посилення розвиваючого ефекту інформаційно-розвивального середовища освітньої установи: 1) технологія тьюторіальної підтримки та супровід учнів та вчителів в інформаційно-розвивальному середовищі інноваційного закладу загальної середньої освіти. Технологія передбачає виділення основних функцій тьютора (допомога у вирішенні проблем, пов'язаних з використанням медіа та інформаційних технологій в освітньому процесі; апробацією цифрових ресурсів; оптимізацією самостійної діяльності, побудовою індивідуальних освітніх траєкторій розвитку); 2) технологія педагогічного проектування освітніх модулів персоніфікованих програм, яка сприяє підготовці управлінських та педагогічних кадрів до роботи в інформаційно-розвивальному середовищі. Технологія передбачає розробку освітніх модулів, що сприяють розвитку дослідницької активності вчителів, формуванню особистісно-професійних компетенцій у сфері управління інформаційно-розвивальним середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонченко М. О. Критерії сформованості інформаційно-цифрової компетентності педагогів. *Інформаційно-цифрова компетентність педагога: теорія і практика* : збірник наукових праць / за заг. редакцією Л.Г. Петрової. Суми : ВВП «Мрія», 2019. Випуск 2. С. 4–10.
2. Атаносян С. Л. Формирование информационной образовательной среды педагогического вуза : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра. пед. наук. М., 2009. 31 с.
3. Ахметова, М.Н. Образовательная среда и образовательное пространство: общее, особенное, индивидуальное. *Сибирский педагогический журнал*. 2006. № 3. С. 30–36.
4. Базовий стандарт професійної діяльності директора школи України : проект. К., 2003. 20 с.
5. Бастрон А. А. Профессиональное взаимодействие в школе инновационного типа как условие обеспечения преемственности образовательного процесса : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук. Барнаул, 2000. 18 с.
6. Беляев В. И. Педагогическая инноватика. М. : Педагогика, 1996. 152 с.
7. Большая советская энциклопедия / гл. ред. А. М. Прохоров. М., 1973. Т. 13. С.1140
8. Большукіна А. В. Управління інноваційною діяльністю в навчальному закладі. URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2011-2/11bavdnz.htm>
9. Васильєва Д. В. Змішане навчання на уроках математики. *Математика в рідній школі*. 2019. № 1–2. С. 59–63.
10. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : монографія. К. : Видавниче об'єднання «Тираж», 2005. 380 с.

11. Волкова В. Н. Искусство формализации: от математики – к теории систем, и от теории систем – к математике. Изд. 2-е. СПб. : изд-во СПбГПУ, 2004. 199 с.
12. Волченкова Т. Г. Управление образовательными проектами в инновационной общеобразовательной школе (На материалах города Екатеринбурга) : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук. М. : ИОО МО РФ, 2004. 24 с.
13. Гирба Е. Ю. Экспериментальная работа в образовательных учреждениях : учебно-методическое пособие . М. : Перспектива, 2011. 172 с.
14. Глоссарий терминов рынка труда, разработки стандартов образовательных программ и учебных планов. Европейский фонд образования. Турин : ЕФО, 1997. 452 с.
15. Гура В. В. Теоретические основы педагогического проектирования личностно-ориентированных электронных образовательных ресурсов и сред. Ростов-н/Д. : изд-во ЮФУ, 2007. 320 с.
16. Дерябо С. Д., Ясвин В. А. Екологічна педагогіка та психологія. Ростов–н / Д., 1996. 480 с.
17. Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні. – Х. : Крок, 2009. – 303 с.
18. Єльнікова Г. В. Управлінська компетентність. Київ : Редакції загально педагогічних газет, 2005. 128 с.
19. Завлин П. Н., Казанцева А. К., Миндели Л. Э. Инновационный менеджмент. М. : Центр исследований и статистики науки, 2008. 415 с.
20. Закон України «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 № 651–XIV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/651-14>
21. Закон України «Про освіту» від 23.05.1991 № 1060–XII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

22. Закупень Т. В. Правовые и организационные аспекты формирования информационного пространства государств-участников СНГ. М. : Молодая гвардия, 1998. – 237 с.
23. Иванов В. Л. Электронный учебник: системы контроля знаний. *Информатика и образование*. 2002. №1. С. 71–81.
24. Иванов Д. А. Внутришкольная система управления качеством образования (принципы, цели, инструментарий). М. : Перспектива, 2011. 48 с.
25. Иванов Д. А. Экспертиза экспериментальной и инновационной деятельности в образовании. М. : Перспектива, 2011. 156 с.
26. Иванов Д. А., Митрофанов К. Г., Соколова О. В. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия инструментарий : учебно-методическое пособие. М. : АПК и ППРО, 2005. 101 с.
27. Иванова Л. А. Интеграция медиаобразования и учебной дисциплины «иностранный язык» в образовательном процессе через аудиовизуальные СМК. *Фундаментальные исследования*. 2002. № 5. С. 63-65.
28. Иванова О.Е., Осмоловская И. М. Теория обучения в информационном обществе. М. : Просвещение, 2011. 190 с.
29. Исаев В.А. О концептуальной модели системы анализа качества информационно – образовательной среды (ИОС) системы открытого образования. *Квалиметрия в образовании: методология и практика: материалы X симпозиума*. М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2002. Кн. 1. С. 173–183.
30. Інноваційний менеджмент в освіті : навчально-методичний посібник / укладачі : [О. Г. Козлова, А. А. Сбруєва, М. О. Лазарєв, Д. О. Козлов]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 226 с.
31. Кадемія М. Ю., Козяр М. М., Ткаченко Т. В., Шевченко Л. С. Інформаційне освітнє середовище сучасного навчального закладу. Львів : СПОЛОХ, 2008. 186 с.

32. Калініна Л. М. Професіограма українського директора школи. *Директор школи*. 2001. № 3(147). С.13–15.
33. Калініна Л. М. Сучасні функції керівника школи. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи* : матеріали ІІ Всеукраїнської наук.-практ. конференції. Суми: Мрія-12 ЛТД, 1998. С. 111–113.
34. Калініна Л.М. Специфіка інформаційного управління закладами освіти. *Освіта і управління*. 2003. Т.6. № 1. С.47–66.
35. Калініна Л.М., Онаць О. М. Синкретизм державного та громадської компонентів у системі управління освітою в умовах розвитку демократії. *Механізми управління розвитком організаційної культури загальноосвітнього навчального закладу* : матеріали Всеукраїнської конференції 4–5квітня 2013року. К. : АртЕкономі, 2013. С. 33–43.
36. Карпов А.В. Психология принятия управленческих решений. – М. : Юрист, 1998. 435 с.
37. Керівник адміністративної служби : навчально-методичний посібник / укладачі : А. А. Сбруєва, О. Г. Козлова, Г. Г. Довгополова. Суми : вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2017. 187 с.
38. Кларин М. В. Инновации в обучении: метафоры и модели : анализ зарубежного опыта. М., 1997. 338 с.
39. Коваленко Н. П. Создание единой информационно-коммуникационной среды педагогического колледжа. *Педагогическое образование и наука: научно-методический журнал*. 2006. № 5. С. 32–36.
40. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь. М., 2000. 178 с.
41. Козлова О. Г. Системний підхід як методологічний орієнтир в управлінні сучасним закладом освіти. *Педагогічні науки* : збірник наук. праць. Суми: СумДПУ ім. А.С Макаренка, 2004. ч. 2. С. 23–32.
42. Козлова О. Г., Гребеник Т. В. Керівництво громадянським вихованням студентської молоді : навч.-метод. посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 188 с.

43. Козлова О. Г., Живодьор В. Ф., Гавриленко І. І. Кадровий менеджмент : навчальний посібник для слухачів магістратури педагогічних вищих навчальних закладів. Суми : ФОП Цьома С.П., 2017. 180 с.
44. Колесникова И. А., Горчакова-Сибирская М. П. Педагогическое проектирование : учеб. пособие для высших учеб. Заведений. М. : Академия, 2005. 284 с.
45. Концепція національної програми інформатизації. *Голос України*. 1998. 7 квіт. С. 10
46. Корякина А. Н. Формирование профессиональных компетенций преподавателей вузов в области дистанционного обучения : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук. СПб., 2007. 26 с.
47. Красильникова В. А. Информатизация образования: понятийный аппарат. *Информатика и образование*. 2003. № 4. С. 21–27.
48. Красильникова В. А. Методология создания единой информационно-образовательной среды университетского округа. *Вестник Оренбургского гос. ун-та*. 2002. № 2. С. 105–110.
49. Краткий философский словарь / под общ. ред. А. П. Алексеева. М. : Захаров, 2001. 491 с.
50. Лебедева Г.А. Технология обучения педагогическому проектированию. *Педагогика*. 2002. №1. С. 68–75.
51. Лебедева М. Б. О.Н.Шилова Что такое ИКТ – компетентность студентов педагогического университета и как ее сформировать. *Информатика и образование*. 2004. №3. С. 95–100.
52. Левченко Л. С. Маркетинг в освіті : навч.-метод посібник. Суми : ТОВ. «Друкарський дім «Папірус». 2012. 86 с.
53. Мармаза О. І. Інноваційні підходи до управління навчальним закладом. Харків : Видавнича група «Основа», 2004. 240 с.
54. Матрос Д., Д. Полев, Мельникова Н. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и

- образовательного мониторинга. *Народное образование*. 2000. № 8. С. 75–85.
55. Менеджмент організації : навчально-методичний посібник / укладачі : [Є. М. Хриков, О. Г. Козлова, Д. О. Козлов]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 382 с.
56. Моделювання в системі управління освітою: навчально-методичний посібник / [уклад. : О. Г. Козлова, Д. О. Козлов, І. І. Гавриленко, Т. М. Максименко]. Суми : ФОП Цьома С.П., 2017. 215 с.
57. Морзе Н. В., Воротникова І. П. Модель ІКТ компетентності вчителів. *Scientific Journal «ScienceRise: Pedagogical Education»*. 2016. №10 (6). С. 4-9.
58. Морозова К. О. Критерії, показники, рівні розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей магістрантів. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/morozova_k._criteria_indicators_levels_of_ict_competency_of_undergraduates.pdf
59. Муніципальний менеджмент : навч.-метод. посібник / укл. М. О. Лазарєв, О. Г. Козлова., Д. О. Козлов. – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – 140 с.
60. Никишина І. В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм. Волгоград : Учитель, 2007. 91 с.
61. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи: URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%2020%2016/12/05/konczepczyia.pdf> 6.
62. Новоселова С. Л. Развивающая предметная среда : метод, рекомендации по проектированию вариативных дизайн-проектов

- развивающей предметной среды в детских садах и учебно-воспитательных комплексах. М., 1995. 186 с.
63. Онаць О. Взаємозв'язок стилю поведінки керівника і ефективності управління на громадсько-державних засадах. *Рідна школа*. 2012. № 8–9. С.46–51.
64. Онаць О.М. Самореалізація інноваційного управлінського потенціалу керівника. *Шлях освіти*. 2012. № 3. С. 24–29.
65. Орлова Т. В. Теоретические основы становления и развития современных общеобразовательных учреждений. *Завуч*. 2000. №6. С. 86–95.
66. Петухова Л. Є. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів в умовах інформаційно-комунікаційного педагогічного середовища: монографія. Херсон: Айлант, 2007. 200 с.
67. Прийняття рішень в адміністративному менеджменті : навчально-методичний посібник / укладачі : [О. Г. Козлова, Д. О. Козлов, В. Ф. Живодьор, М. Ю. Рисіна]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 124 с.
68. Про затвердження плану заходів на 2017–2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». Розпорядження Кабінету Міністрів України. № 903-р. 13 грудня 2017 року. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/58586/ [Електронний ресурс]
69. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України. № 592-р – 22 серпня 2018 року. URL : <https://edirshkoly.mcfr.ua/npd-doc.aspx?npmid=94&npid=45521>
70. Прохоров А. В. Разлогов К. Э, Рузин В. Д. Культура грядущего тысячелетия. *Вопросы философии*. 1989. №6. С. 17–30.
71. Пщенична Л. В. Менеджмент в освіті. Суми : Мрія ТОВ, 2012. – 216 с.

72. Розов Н. Х. Теория и практика инновационной деятельности в образовании : монография. М., 2007. 79 с.
73. Сибирев В. В., Митин С. Н. Формирование информационных потоков при внедрении инноваций и учет возможных рисков. *Человек и образование*. 2009. № 3. С. 140–145.
74. Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика : учебное пособие для студентов высших пед. учеб. заведений / под ред. В. А. Сластенина. Изд. 5-е стереотип. М. : Академия, 2006. 556 с.
75. Структура ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО (2011 г.) URL: <https://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf>
76. Теорія організації : навчально-методичний посібник / укладачі : [О. Г. Козлова, А. А. Сбруєва, Д. О. Козлов]. Суми : ФОП Цома С. П., 2017. 228 с.
77. Трансфер технологій : навчально-методичний посібник / укладачі : [М. О. Лазарєв, О. Г. Козлова, Д. О. Козлов, О. І. Скоробагатська]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 164 с.
78. Тринитатская О. Г. Управление развивающей средой инновационного образовательного учреждения : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук. М., 2009. 49 с.
79. Триус Ю. В., Герасименко І. В. Комбіноване навчання як інноваційна освітня технологія у вищій школі. *Теорія та методика електронного навчання* : збірник наукових праць. Випуск III. – Кривий Ріг : Видавничий відділ НметАУ. 2012. С. 299-308.
80. Уваров А. Ю. Кластерная модель преобразований школы в условиях информатизации образования : автореф. дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук. М., 2009. 39 с.
81. Указ президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>

82. Управление качеством образования : монография / М. М. Поташник [и др.]. М. : Педагогическое общество России, 2000. 441 с.
83. Управление развитием школы : пособие для руководителей образовательных учреждений / под ред. М. М. Поташника, В. С. Лазарева. М. : Новая школа, 1995. 464 с.
84. Управління проектами матеріального та нематеріального виробництва : навчально-методичний посібник для студентів заочного відділення / укладачі: А. А. Сбруєва, О. Г. Козлова, О. О. Штань. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. – 104 с.
85. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза : монография / А. В. Федоров. М. : Информация для всех , 2007. 615 с.
86. Федоров А. В. Словарь терминов по медиаобразованию, медиапедагогике, медиаграмотности, медиакомпетентности. Таганрог : изд-во Таганрогского государственного педагогического института, 2010. 64 с.
87. Философский энциклопедический словарь / под ред. Е. Ф. Губского. М. : ИНФРА - М., 2005. 575 с.
88. Хасьянов В. Б. Условия внедрения инноваций в учебный процесс на примере медиаобразования. *Научный диалог*. 2012. № 1. С. 194–200.
89. Хлебунова, С. Ф., Тринитатская О. Г., Гончарова В. И. Управление образованием в условиях инновационных изменений : монография. Ростов-н/Д. : изд-во АПСН СКНЦ ВШ, 2011. 245 с.
90. Цирульников А. М. Школьная сеть вместе с управленческой вертикалью. *Российское образование: сетевой подход* : сб. статей. М. ; СПб., 2003. С. 145–149.
91. Часнікова О.В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування. *Народна освіта*. Електронне фахове видання. 2014. Випуск № 3(24). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607

92. Черникова Т. В. Управление развитием образовательного учреждения : учебно-методическое пособие. М., 2005. 304 с.
93. Шатух О. Н. Система управления инновационным учебным заведением как средство развития творческих способностей педагогов: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук. – Саратов, 2001. 21 с.
94. Шрейдер Ю. А. Информационные процессы и информационная среда. *Науч.-техн. информация*. 1976. №1. Сер. 2. С. 3–6.
95. Ямбург Е. А., Матрос Д. Ш. Управління якістю освіти : монографія. М., 2000. 441с.
96. Ясвин В. А. Векторная модель школьной среды. *Директор школы*. 1998. № 6. С. 13–22.
97. Kubeu R. Media Education: Portraits of an Evolving Field. *Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick & London: Transaction Publishers, 1997. – P. 22–212.
98. Postman, N. Building a Bridge into the 18 th Century: how the past cam improve our future. New York : Vintage books, 2000. –171 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПОЛОЖЕННЯ

про диспетчерський центр інформаційно-комунікаційних технологій

1. Загальні положення

1.1. Це Положення визначає призначення, принципи побудови та структуру диспетчерського центру інформаційно-комунікаційних технологій Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради (далі - ДЦ ІКТ), а також регламентує діяльність і документацію.

1.2. ДЦ ІКТ забезпечує оперативне управління, контроль за використанням і збереженням технічних засобів навчання (ТЗН).

1.3. Користувачем ТЗН може бути будь-який вчитель Комунальної установи Сумська спеціалізована школа I-III ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради, що пройшов технічний інструктаж, вміє користуватися комп'ютерною технікою, що володіє комп'ютерною грамотністю.

1.4. Це Положення може бути змінено та доповнено відповідно до наказу директора школи.

2. Принципи побудови та структура ДЦ ІКТ

2.1. ДЦ ІКТ здійснює загальний контроль за станом, технічною справністю ТЗН, наявністю документації з обліку, зберігання і ремонту ТЗН.

2.2. ДЦ ІКТ забезпечує функціонування комп'ютерної, телекомунікаційної та мультимедійної техніки відповідно до їх характеристиками, наявністю ліцензійного програмного забезпечення.

2.3. Керує роботою ДЦ ІКТ відповідальний диспетчер, який призначається директором школи, підкоряється безпосередньо заступнику директора з інформатизації.

2.4. Посадові інструкції диспетчера включають:

- виконання робіт з придбання, обслуговування, ремонту, вдосконалення технічних засобів, поповненню витратних матеріалів;
- забезпечення схоронності і працездатності технічних засобів, планування своєчасного оновлення обладнання;
- профілактичне обслуговування комп'ютерів і перевірка технічного стану обладнання (тестування);
- забезпечення своєчасного і якісного ремонту техніки через організації, з якими укладені договори про технічне обслуговування;
- виявлення потреб ЗО в програмно-технічних засобах та витратних матеріалах;
- здійснення інсталяції мережевого (операційного і прикладного) програмного забезпечення;
- проведення інструктажу з техніки безпеки, охорони праці, виробничої санітарії;
- впровадження та обслуговування сучасних технічних і програмних засобів;
- ведення необхідної документації по використанню ТЗН.

2.5. Диспетчер повинен вимагати від користувачів інформаційної системи дотримання інструкцій по експлуатації обладнання і програмного забезпечення.

2.6. Вчителі, відповідальні за зберігання та експлуатацію комп'ютерного і телекомунікаційного обладнання, розташованого в закріплених за ними кабінетах, зобов'язані:

- вести відповідну документацію по використанню ТЗН;
- вести облік використання ТЗН іншими співробітниками школи;
- дотримуватися інструкції з експлуатації обладнання та програмного забезпечення;
- в разі настання непрацездатності ТЗН, своєчасно інформувати відповідального диспетчера і зам. директора з інформаційних технологій.

2.7. Заступник директора школи, відповідальний за інформатизацію освітнього процесу, здійснює консультування осіб, відповідальних за роботу ДЦ ІКТ.

3. Документація по використанню комп'ютерного, телекомунікаційного, мультимедійного обладнання

3.1. У кожному кабінеті, де встановлено комп'ютерне, телекомунікаційне, мультимедійне обладнання, призначається відповідальний за її збереження і належну експлуатацію.

3.2. Відповідальний регулярно веде журнал обліку та використання ТЗН кабінету.

3.3. При видачі ТЗН іншим вчителям для уроку або позакласного заходу відповідальний зобов'язаний перевірити устаткування, занести до журналу під підпис факт видачі і час видачі ТЗН.

3.4. При прийомі техніки від вчителя відповідальний зобов'язаний перевірити при ньому технічну справність ТЗН і занести до журналу під підпис факт отримання (повернення) обладнання і час (дату).

3.5. ТЗН, що знаходяться в місцях масового використання («Мультиплекс», конференц-зал), знаходяться у веденні диспетчера ДЦ ІКТ, який дає дозвіл на їх експлуатацію.

3.6. Видача обладнання здійснюється за заздалегідь узгодженим графіком, відповідно з необхідними параметрами (конфігурацією) обладнання.

3.7. Повернення обладнання здійснюється в найкоротші терміни після експлуатації і зберігається в місці, призначеному для цього.

4. Відповідальність

4.1. Відповідальність за несумлінне використання ТЗН, порушення правил експлуатації несе вчитель і / або відповідальний, який отримав обладнання.

4.2. У разі встановлення несправностей техніки диспетчером з'ясовується причина, і:

- в разі порушення правил експлуатації за висновком акта технічної експертизи ремонт здійснюється людиною, що експлуатував техніку,

- в разі причин зносу і старіння обладнання за висновком акта технічної експертизи - диспетчером через організації, з якими укладені договори про технічне обслуговуванні.

Анкета для вчителя

щодо визначенням рівня сформованості інформаційної компетентності

1. Чи є у Вас персональний комп'ютер?
2. Чи є у Вас вдома вихід в Інтернет?
3. Чи плануєте Ви придбання комп'ютера?
4. Чи вважаєте Ви за необхідне наявність комп'ютера вдома?
5. Чи плануєте підключення до Інтернету в найближчі півроку?
6. Вкажіть, як часто використовуєте комп'ютер в своїй діяльності (щодня, один раз в тиждень, на місяць і т.п.).
7. Перерахуйте форми використання комп'ютера (розробка дидактичного матеріалу, програмного забезпечення, презентацій, проектної діяльності та ін.)
8. Оцініть свої рівень володіння комп'ютерними технологіями за шкалою:

компетенції	Знаю	Вмію	Можу навчити
8.1. Робота з файлами і каталогами в середовищі однієї з операційної системи			
8.2. Робота з сервісними програмами (запис на DVD, CD-диски, створення архівів і т.д.)			
8.3. Робота в текстовому редакторі			
8.4. Створення Web-сторінки			
8.5. Створення презентації			
8.6. Виробництво розрахунків за допомогою електронної таблиці			
8.7. Відпрацювання графічного зображення			
8.8. Робота з відеофайлами			
8.9. Робота зі звуком			
8.10. Установка програмного забезпечення			
8.11. Робота з електронною поштою			
8.12. Робота з глобальною мережею Інтернет			

9. Назвіть причини, що заважають використовувати ІКТ:

- 9.1. Немає доступу до комп'ютера для підготовки до уроку.
- 9.2. Не володію потрібними навичками.
- 9.3. Не бачу ефективності.
- 9.4. Немає потрібного програмного забезпечення.
- 9.5. Вимагає великої кількості часу для підготовки.

9.6.Завантаженість кабінету інформатики.

9.7.Невміння організувати свій час.

9.8.Інше ...

10. Назвіть причини, які спонукали б Вас застосовувати інформаційно комунікаційні технології в навчальному процесі:

10.1.Рішення адміністрації.

10.2.Бажання відповідати статусу вчителя гімназії.

10.3.Бажання зберегти місце роботи.

10.4.Ефективність роботи колег, що використовують інформаційно-комунікаційні технології.

10.5.Матеріальне заохочення.

10.6.Інше ...

Додаток В

Аналіз даних анкетування педагогів Комунальної установи Сумська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №7 імені Максима Савченка Сумської міської ради **щодо використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, в%**

№ з/п	Запитання анкети	Період
		2020- 2021 н.р.
1.	Чи маєте Ви вдома персональний комп'ютер	70,0
2.	Чи маєте Ви вихід в Інтернет	42,0
3.	Чи працюєте Ви з електронною поштою	67,0
4.	Чи використовуєте Ви персональний комп'ютер для підготовки документів	83,0
5.	Чи використовуєте Ви персональний комп'ютер для підготовки уроків	58,0
6.	Чи використовуєте Ви персональний комп'ютер для інших цілей	0,0
7.	Чи використовуєте Ви комп'ютерну техніку на своїх уроках	53,0
8.	Чи використовуєте Ви інформаційно комунікаційні технології на своїх уроках	58,0
9.	Систематично Ви використовуєте інформаційні технології на уроках	30,0
10.	Епізодично використовуєте Ви інформаційні технології на уроках	28,0
11.	Чи вважаєте Ви за необхідне застосування інформаційні технології	95,0